

Οδηγός Συγγραφής Πτυχιακής Εργασίας

Αλεξάνδρα Οικονόμου, Βασίλης Παυλόπουλος, και Πέτρος Ρούσσος
Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σημείωμα των Συγγραφέων

Αλεξάνδρα Οικονόμου <https://orcid.org/0000-0003-0583-7048>

Βασίλης Παυλόπουλος <https://orcid.org/0000-0002-6465-6725>

Πέτρος Ρούσσος <http://orcid.org/0000-0003-1465-2117>

Η πρώτη έκδοση του παρόντος οδηγού συντάχθηκε το 2013. Το κείμενο αυτό συνιστά τη δεύτερη, αναθεωρημένη έκδοση και δημιουργήθηκε το 2020.

Επικοινωνία: Πέτρος Ρούσσος, Τμήμα Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή (γραφείο 520), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου, 15784, Αθήνα. Email: roussosp@psych.uoa.gr

Οδηγός Συγγραφής Πτυχιακής Εργασίας

Ο οδηγός αυτός δημιουργήθηκε με στόχο να περιλάβει όλες εκείνες τις οδηγίες και τους κανόνες που πρέπει να ακολουθήσετε για τη συγγραφή της πτυχιακής σας εργασίας. Γίνεται εκτενής αναφορά σε θέματα δομής και μορφοποίησης της πτυχιακής εργασίας, ώστε να αποφεύγονται τα σφάλματα και το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειάς σας να έχει τη μορφή μιας τυπικής επιστημονικής εργασίας.

Οι προδιαγραφές μορφοποίησης του οδηγού αυτού βασίζονται στην έβδομη έκδοση του εγχειριδίου της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρίας (APA, 2019)¹, το οποίο αποτελεί διεθνές σημείο αναφοράς των κοινωνικών επιστημόνων. Γι' αυτό, ο παρών οδηγός μπορεί να αξιοποιηθεί επιπλέον για τη συγγραφή άλλων τύπων δοκιμίου στην Ψυχολογία και στις κοινωνικές επιστήμες, πέραν της πτυχιακής εργασίας, όπως εργασία σε ακαδημαϊκό μάθημα, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, διδακτορική διατριβή ή άρθρο σε επιστημονικό περιοδικό.

Προτείνουμε να εκτυπώσετε τον οδηγό και να τον έχετε δίπλα σας καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής σας εργασίας, όχι μόνο στο στάδιο της συγγραφής. Αποφύγετε να χρησιμοποιείτε παλαιότερες πτυχιακές εργασίες ως υπόδειγμα για τη συγγραφή της δικής σας εργασίας. Οποσδήποτε, δεν πρέπει να αντιγράφετε την Εισαγωγή ή άλλες ενότητες παλαιότερης πτυχιακής ή άλλης δημοσιευμένης εργασίας, διότι κάτι τέτοιο αποτελεί λογοκλοπή και επιφέρει σοβαρές κυρώσεις – εξαιρείται βεβαίως η αναφορά σε υλικό άλλης πηγής με την κατάλληλη παραπομπή.

Στις σελίδες που ακολουθούν, τα παραδείγματα αυτούσιων παραθέσεων στο δοκίμιο της πτυχιακής εργασίας εμφανίζονται με σκιασμένο φόντο. Διευκρινίζεται ότι αυτό έγινε προς διευκόλυνση της παρουσίασης και δεν συνιστά αποδεκτή επιλογή μορφοποίησης μιας ερευνητικής εργασίας με βάση τις προδιαγραφές της APA.

---

¹ Βλ. επίσης <https://apastyle.apa.org/> για ιδιαίτερα κατατοπιστικές online οδηγίες.

Βασικά Στοιχεία Μορφοποίησης

Έκταση

Το μέγεθος της πτυχιακής εργασίας αναμένεται να κυμαίνεται γύρω στις 10.000 λέξεις. Με βάση τις προδιαγραφές μορφοποίησης (βλ. παρακάτω), ο αριθμός αυτός προβλέπεται να αντιστοιχεί σε έκταση περίπου 50 σελίδων. Τα όρια αυτά αφορούν το κύριο σώμα του δοκιμίου (Εισαγωγή, Μέθοδο, Αποτελέσματα, Συζήτηση, Βιβλιογραφία) συμπεριλαμβανομένων των πινάκων, σχημάτων και υποσημειώσεων. Στα παραπάνω όρια δεν περιλαμβάνεται το Εξώφυλλο, το Σημείωμα του Συγγραφέα, η Περίληψη, τα Περιεχόμενα, ο Πρόλογος και τα Παραρτήματα. Τα αριθμητικά μεγέθη είναι ενδεικτικά, ώστε μικρές αποκλίσεις ($\pm 10\%$) να είναι αποδεκτές.

Ρυθμίσεις Σελίδας, Παραγράφου και Γραμματοσειράς

Η πρώτη τυπογραφική ρύθμιση για τη μορφοποίηση του δοκιμίου αφορά στις σελίδες. Το δοκίμιο πρέπει να είναι εκτυπωμένο σε λευκό χαρτί μεγέθους A4. Όλα τα περιθώρια της κάθε σελίδας (άνω, κάτω, δεξιά και αριστερά) πρέπει να είναι 2,54 εκατοστά. Αν το δοκίμιο προορίζεται να παραδοθεί σε έντυπη μορφή, επιπλέον των παραπάνω προδιαγραφών, προτείνεται ο καθορισμός περιθωρίου βιβλιοδεσίας (0,63 εκ.). Όλες οι σελίδες είναι αριθμημένες στο άνω δεξί μέρος της σελίδας. Η αρίθμηση είναι συνεχής και ξεκινάει από το εξώφυλλο.

Η δεύτερη σημαντική ρύθμιση μορφοποίησης αφορά στις παραγράφους. Χρησιμοποιείται διπλό διάστιχο σε όλη την έκταση του δοκιμίου (εξαιρούνται οι πίνακες και τα σχήματα, όπου μονό ή ενάμιση διάστιχο είναι επίσης αποδεκτό, ενώ οι υποσημειώσεις των σελίδων αναγράφονται με μονό διάστιχο). Η πρώτη αράδα κάθε παραγράφου πρέπει να ξεκινάει με εσοχή 1,27 εκ. ή 5-7 χαρακτήρων. Αυτός ο κανόνας δεν ισχύει στην Περίληψη (όπου όλες οι αράδες της παραγράφου ξεκινούν από το ίδιο σημείο), καθώς και στις επικεφαλίδες, στους τίτλους των πινάκων και των σχημάτων, στις σημειώσεις και στις

παραθέσεις αυτούσιων τμημάτων ενός κειμένου. Η στοίχιση του κειμένου των παραγράφων είναι αριστερά (δεν χρησιμοποιείται πλήρης στοίχιση).

Όσον αφορά στις ρυθμίσεις γραμματοσειράς, προτείνεται η γραμματοσειρά Times New Roman, μεγέθους 12 στιγμών. Άλλες αποδεκτές γραμματοσειρές είναι οι Arial μεγέθους 11 στιγμών, η Calibri μεγέθους 11 στιγμών, η Lucida Sans Unicode μεγέθους 10 στιγμών και η Georgia μεγέθους 11 στιγμών. Στις υποσημειώσεις των σελίδων χρησιμοποιείται γραμματοσειρά μεγέθους 10 στιγμών. Δεν χρησιμοποιούνται πουθενά υπογραμμισμένοι χαρακτήρες. Έντονοι χαρακτήρες εμφανίζονται μόνο στις επικεφαλίδες των βασικών ενοτήτων της εργασίας και στην αρίθμηση των πινάκων (βλ. παρακάτω). Με πλάγιους χαρακτήρες εμφανίζονται: (α) τα λατινικά στατιστικά σύμβολα (π.χ. *N*, *M*, *SD*, *p*, *D* του Cohen κλπ., αλλά όχι τα ελληνικά, όπως α , η^2 κλπ.), (β) οι τίτλοι των πινάκων, (γ) η ένδειξη «Σημείωση» στις υποσημειώσεις των πινάκων και σχημάτων, και (δ) ορισμένα στοιχεία στην ενότητα της Βιβλιογραφίας, συγκεκριμένα οι τίτλοι των αυτοτελών τόμων, οι τίτλοι των ανακοινώσεων σε συνέδρια, οι τίτλοι και οι αριθμοί των τόμων (αλλά όχι οι αριθμοί των τευχών!) των περιοδικών. Μέσα στο κείμενο μπορούν να χρησιμοποιηθούν πλάγιοι χαρακτήρες σε εξαιρετικές περιπτώσεις, για έμφαση. Ωστόσο, η χρήση τους θα πρέπει να γίνεται με φειδώ και μόνον εφόσον με τον τρόπο αυτό τονίζεται ένα σημαντικό και αναπάντεχο αποτέλεσμα που δεν θα γινόταν αντιληπτό χωρίς τη χρήση πλαγίων γραμμάτων, π.χ. «...τα παιδιά με διάσπαση προσοχής είχαν καλύτερη επίδοση στην κλίμακα Μνήμη Αριθμών...». Επίσης, με πλάγιους χαρακτήρες μπορούμε να εισαγάγουμε καινούριους όρους, την πρώτη φορά που αναφέρονται.

Σημεία Στίξης και Ειδικά Σύμβολα

Μετά από όλα τα σημεία στίξης ακολουθεί ένα κενό διάστημα. Δεν χρησιμοποιούνται κενά μετά από τα σημεία στίξης εντός των συντομογραφιών (π.χ., κ.ο.κ., κ.ά.). Επίσης, δεν χρησιμοποιείται ποτέ κενό διάστημα πριν από τα σημεία στίξης. Οι παρενθέσεις και οι

παύλες ενσωματώνονται στο κείμενο που περιέχουν, δηλαδή υπάρχει ένα κενό διάστημα πριν το άνοιγμα της παρένθεσης ή πριν την πρώτη παύλα αλλά δεν υπάρχει κενό διάστημα πριν το κλείσιμο της παρένθεσης ή πριν τη δεύτερη παύλα. Δεν χρησιμοποιούμε δύο ή περισσότερα συνεχόμενα κενά διαστήματα σε καμία περίπτωση στο δοκίμιο². Επίσης, δεν πρέπει να γίνεται συλλαβισμός των λέξεων, δηλαδή δεν πρέπει να χωρίζονται οι λέξεις με παύλα στο τέλος μιας αράδας.

Εντός του κειμένου χρησιμοποιούμε πάντοτε αραβικά σύμβολα για αριθμούς μεγαλύτερους από το 9, ενώ οι μικρότεροι αριθμοί παρατίθενται ολογράφως. Νούμερα μικρότερα του 10 γράφονται αριθμητικά όταν: (α) εμφανίζονται σε μία σειρά (όπως 3, 8, 11, και 17), (β) δηλώνουν αριθμούς σελίδων και ημερομηνίες, (γ) συγκρίνονται με διψήφιους αριθμούς που χρησιμοποιήθηκαν στην ίδια παράγραφο, (δ) εκφράζουν βαθμολογία ή ποσοστά, και (ε) προηγούνται μιας μονάδας μέτρησης (όπως 3 μέτρα, 2 μέρες, μία κλίμακα 7 σημείων).

Μια πρόταση δεν ξεκινάει ποτέ με αραβικό νούμερο (εκτός αν πρόκειται για την Περίληψη) ακόμη και αν ακολουθεί άλλος αριθμός. Για παράδειγμα, πρέπει να γράφεται «Σαράντα τρεις άντρες και 38 γυναίκες απάντησαν...». Σε αυτές τις περιπτώσεις συνήθως είναι καλύτερα να διατυπώνονται με άλλο τρόπο τέτοιου είδους προτάσεις, όπως π.χ. «Συλλέχθηκαν απαντήσεις από 43 άντρες και 38 γυναίκες...» ή «Απάντησαν 43 άντρες και 38 γυναίκες...».

Όσον αφορά τα ποσοστά, το ποσοστιαίο σύμβολο (%) χρησιμοποιείται μόνο μετά από αριθμό και χωρίς κενό διάστημα ενδιάμεσα. Η λέξη «ποσοστό» χρησιμοποιείται όταν δεν δίνεται αριθμός. Παράδειγμα: «Βρέθηκε ότι το 28% των συμμετεχόντων...», «αφού καθορίστηκε το ποσοστό των μαθητών που...».

---

² Μπορείτε να βρείτε αναλυτικούς κανόνες για τη σύνταξη κειμένων στην ελληνική γλώσσα στο εξαιρετικό Διοργανικό Εγχειρίδιο Σύνταξης Κειμένων της Υπηρεσίας Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη διεύθυνση <http://publications.europa.eu/code/el/el-4000000.htm>

Οι συντομογραφίες θα πρέπει να αποφεύγονται, εκτός αν αναφέρονται σε πολύ μεγάλους και παράλληλα γνωστούς όρους (π.χ. MMPI, WISC). Πάντοτε μια συντομογραφία αναγράφεται ολογράφως την πρώτη φορά που εμφανίζεται στο κείμενο.

Δομή και Επικεφαλίδες

Οι επικεφαλίδες δείχνουν την ιεραρχική διάρθρωση του δοκιμίου και τονίζουν τη σημασία κάθε τμήματός του. Υπάρχουν πέντε ειδών επικεφαλίδες, αν και σπάνιο είναι απαραίτητο να εμφανίζονται όλες σε μια πτυχιακή εργασία:

Επικεφαλίδα Πρώτου Επιπέδου (Επικεφαλίδα Ενότητας)

Οι επικεφαλίδες πρώτου επιπέδου είναι κεντραρισμένες, οι κύριες λέξεις ξεκινούν με κεφαλαίο γράμμα, χρησιμοποιούνται έντονοι χαρακτήρες και δεν ακολουθεί τελεία στο τέλος. Το κείμενο της παραγράφου ξεκινά σε νέα αράδα. Οι επικεφαλίδες πρώτου επιπέδου χρησιμοποιούνται για να οριοθετήσουν όλες τις βασικές ενότητες του δοκιμίου: Περίληψη, Εισαγωγή, Μέθοδος, Αποτελέσματα, Συζήτηση, Βιβλιογραφία, καθώς και τις κατά περίπτωση προαιρετικές ενότητες: Περιεχόμενα, Πρόλογος, Παράρτημα. Ας σημειωθεί ότι η Εισαγωγή ενός ερευνητικού δοκιμίου ξεκινά με τον τίτλο της εργασίας σε μορφοποίηση επικεφαλίδας πρώτου επιπέδου (δεν χρησιμοποιούμε τη λέξη Εισαγωγή ως τίτλο της ενότητας αυτής).

Επικεφαλίδα Δεύτερου Επιπέδου (Επικεφαλίδα Κεφαλαίου)

Οι επικεφαλίδες δεύτερου επιπέδου είναι στοιχισμένες στα αριστερά, χωρίς εσοχή, οι κύριες λέξεις ξεκινούν με κεφαλαίο γράμμα, χρησιμοποιούνται έντονοι χαρακτήρες και δεν ακολουθεί τελεία στο τέλος. Το κείμενο της παραγράφου ξεκινά σε νέα αράδα. Οι επικεφαλίδες δεύτερου επιπέδου χρησιμοποιούνται για τα οριοθετήσουν τα κεφάλαια εντός των κυρίων ενότητων, δηλ. της Εισαγωγής, της Μεθόδου, των Αποτελεσμάτων και της Συζήτησης.

Επικεφαλίδα Τρίτου Επιπέδου (Επικεφαλίδα Υποκεφαλαίου)

Οι επικεφαλίδες τρίτου επιπέδου είναι στοιχισμένες στα αριστερά, χωρίς εσοχή παραγράφου, οι κύριες λέξεις ξεκινούν με κεφαλαίο γράμμα, χρησιμοποιούνται έντονοι πλάγιοι χαρακτήρες και δεν ακολουθεί τελεία στο τέλος. Το κείμενο της παραγράφου συνεχίζεται σε νέα αράδα. Οι επικεφαλίδες τρίτου επιπέδου χρησιμοποιούνται εντός των κεφαλαίων που έχουν ήδη δημιουργηθεί με κεφαλίδες δευτέρου επιπέδου.

Επικεφαλίδα Τέταρτου Επιπέδου (Επικεφαλίδα Παραγράφου)

Οι επικεφαλίδες τέταρτου επιπέδου είναι στοιχισμένες στα αριστερά, με εσοχή παραγράφου (1,27 εκ.), οι κύριες λέξεις ξεκινούν με κεφαλαίο γράμμα, χρησιμοποιούνται έντονοι χαρακτήρες και ακολουθεί τελεία. Το κείμενο της παραγράφου συνεχίζεται στην ίδια αράδα.

Επικεφαλίδα Πέμπτου Επιπέδου (Επικεφαλίδα Παραγράφου)

Οι επικεφαλίδες πέμπτου επιπέδου είναι στοιχισμένες στα αριστερά, με εσοχή παραγράφου (1,27 εκ.), οι κύριες λέξεις ξεκινούν με κεφαλαίο γράμμα, χρησιμοποιούνται πλάγιοι χαρακτήρες και ακολουθεί τελεία. Το κείμενο της παραγράφου συνεχίζεται στην ίδια αράδα.

Διάταξη Επικεφαλίδων

Τα παραπάνω επίπεδα επικεφαλίδων χρησιμοποιούνται με την ιεραρχική ακολουθία που δηλώνει η αρίθμησή τους (π.χ. δεν μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει επικεφαλίδες πρώτου και τρίτου επιπέδου παρακάμπτοντας το δεύτερο επίπεδο, ούτε οι επικεφαλίδες τρίτου επιπέδου μπορούν να προηγηθούν των επικεφαλίδων δεύτερου ή πρώτου επιπέδου). Επίσης, δεν χρησιμοποιούνται αριθμοί ή άλλα σύμβολα για την αρίθμησή τους. Ένα παράδειγμα χρήσης επικεφαλίδων και γενικής διάρθρωσης της πτυχιακής εργασίας παρουσιάζεται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1*Παράδειγμα Μορφοποίησης Επικεφαλίδων και Διάρθρωσης της Πτυχιακής Εργασίας***Περίληψη**

Η περίληψη της πτυχιακής εργασίας περιλαμβάνει 120-250 λέξεις. Παρατηρήστε ότι δεν υπάρχει εσοχή στην πρώτη αράδα της παραγράφου.

---αλλαγή σελίδας---

Περιεχόμενα

Ο κατάλογος των περιεχομένων περιλαμβάνει όλες τις επικεφαλίδες πρώτου και δευτέρου επιπέδου του δοκιμίου με τον αριθμό της εναρκτήριας σελίδας. Στο παράδειγμα που ακολουθεί, παρατηρήστε ότι ο τίτλος της πρώτης ενότητας εμφανίζεται ως Εισαγωγή, ενώ στο κύριο σώμα του δοκιμίου αναγράφουμε τον τίτλο της πτυχιακής εργασίας.

Εισαγωγή	5
Τι είναι η νοημοσύνη	5
Τι είναι η συναισθηματική νοημοσύνη	12
Ερευνητικοί στόχοι και υποθέσεις	12
Μέθοδος	16
Συμμετέχοντες	16
Μέσα συλλογής δεδομένων	20
Διαδικασία	20
Αποτελέσματα	16

---αλλαγή σελίδας---

Πρόλογος

Η ενότητα αυτή δεν είναι υποχρεωτική. Όπως και στις προηγούμενες δύο ενότητες, η επικεφαλίδα είναι κεντραρισμένη, με έντονα στοιχεία.

---αλλαγή σελίδας---

Η Συναισθηματική Νοημοσύνη σε Παιδιά με Ήπια Νοητική Υστέρηση και με Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή

Ουσιαστικά, εδώ ξεκινά η Εισαγωγή, δηλαδή το θεωρητικό μέρος. Παρατηρήστε ότι η επικεφαλίδα δεν αναγράφει τον τίτλο Εισαγωγή, αλλά επαναλαμβάνει τον τίτλο της πτυχιακής εργασίας όπως ακριβώς εμφανίζεται στο εξώφυλλο.

Τι Είναι η Νοημοσύνη

Με αυτή την επικεφαλίδα δευτέρου επιπέδου ξεκινά το πρώτο κεφάλαιο της Εισαγωγής. Και συνεχίζουμε...

Ιστορική Αναδρομή

Εδώ έχουμε επικεφαλίδα τρίτου επιπέδου. Βρισκόμαστε ακόμα στο πρώτο κεφάλαιο της Εισαγωγής.

Μοντέλα Νοημοσύνης

Εδώ έχουμε άλλη μια επικεφαλίδα τρίτου επιπέδου. Προφανώς, χρησιμοποιήσαμε το τρίτο επίπεδο για να οργανώσουμε τα περιεχόμενα του κεφαλαίου κατά τρόπο που να είναι εύληπτος στον αναγνώστη.

Μοντέλα με Ένα Γενικό Νοητικό Παράγοντα. Το τέταρτο επίπεδο επικεφαλίδας βοηθάει στην περαιτέρω ιεραρχική οργάνωση του βιβλιογραφικού υλικού, όταν αυτό είναι πολύπλοκο. Εδώ η παράγραφος συνεχίζει στην ίδια αράδα.

Μοντέλο 1. Το πέμπτο επίπεδο επικεφαλίδας είναι το έσχατο ιεραρχικό άρθρωμα του δοκιμίου και χρησιμοποιείται συνήθως σε μακροσκελή ή ιδιαιτέρως πολύπλοκα κείμενα.

Μοντέλο 2. Άλλη μία επικεφαλίδα πέμπτου επιπέδου.

Μοντέλα με Πολλούς Παράγοντες. Τέταρτο επίπεδο επικεφαλίδας. Το κείμενο συνεχίζει εδώ...

Μοντέλο 1. Πέμπτο επίπεδο επικεφαλίδας. Το κείμενο συνεχίζει εδώ...

Μοντέλο 2. Πέμπτο επίπεδο επικεφαλίδας. Το κείμενο συνεχίζει εδώ...

Τι Είναι η Συναισθηματική Νοημοσύνη

Η χρήση επικεφαλίδας δευτέρου επιπέδου σημαίνει ότι δημιουργήσαμε ένα νέο κεφάλαιο στην ενότητα της Εισαγωγής. Παρατηρήστε ότι δεν αλλάξαμε σελίδα.

Μοντέλα Συναισθηματικής Νοημοσύνης

Αυτή η επικεφαλίδα τρίτου επιπέδου δημιουργήθηκε εντός του δεύτερου κεφαλαίου της Εισαγωγής.

Ερευνητικοί Στόχοι και Υποθέσεις

Με αυτή την επικεφαλίδα δευτέρου επιπέδου ξεκινάμε το κεφάλαιο που προσδιορίζει τους ερευνητικούς στόχους και τις υποθέσεις της έρευνας. Το κεφάλαιο αυτό δεν μπορεί να απουσιάζει από καμία πτυχιακή εργασία, ανεξάρτητα από τη διάρθρωση του λοιπού περιεχομένου της Εισαγωγής.

---αλλαγή σελίδας---

Μέθοδος**Συμμετέχοντες**

Σε αυτό το κεφάλαιο της Μεθόδου, το οποίο σηματοδοτείται με επικεφαλίδα δευτέρου επιπέδου, περιγράφουμε τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

Μέσα Συλλογής Δεδομένων

Στο κεφάλαιο αυτό, το οποίο επίσης σηματοδοτείται με επικεφαλίδα δευτέρου επιπέδου, αναφέρουμε τα μέσα συλλογής των δεδομένων και τις μετρήσεις.

Αξιολόγηση της Νοημοσύνης

Εδώ αξιοποιούμε την επικεφαλίδα τρίτου επιπέδου για να παρουσιάσουμε κάθε μέτρηση ξεχωριστά. Αυτό βοηθάει στην καλύτερη παρακολούθηση των μετρήσεων από τον αναγνώστη.

Αξιολόγηση της Συναισθηματικής Νοημοσύνης

Άλλη μια επικεφαλίδα τρίτου επιπέδου για τους λόγους που μόλις προαναφέρθηκαν.

Διαδικασία

Χρησιμοποιούμε και για το κεφάλαιο αυτό επικεφαλίδα δευτέρου επιπέδου.

---αλλαγή σελίδας---

Αποτελέσματα**Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες**

Συνήθως, ανεξάρτητα από τους ερευνητικούς στόχους, είναι χρήσιμο να παρουσιάσουμε σε ξεχωριστό κεφάλαιο των Αποτελεσμάτων (με επικεφαλίδα δευτέρου επιπέδου) τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία των μετρήσεών μας.

Έλεγχος Υποθέσεων

Ακολουθούν ένα ή περισσότερα κεφάλαια (επικεφαλίδες δευτέρου επιπέδου), όπου οργανώνουμε τα αποτελέσματα των στατιστικών αναλύσεων ανάλογα με τους ερευνητικούς στόχους. Αν χρειαστεί, προχωράμε σε περαιτέρω κατάτμηση (π.χ. τρίτου ή τέταρτου επιπέδου).

---αλλαγή σελίδας---

Συζήτηση

Χρησιμοποιούμε επικεφαλίδα πρώτου επιπέδου, καθώς η Συζήτηση συνιστά βασική ενότητα της πτυχιακής εργασίας.

Περιορισμοί και Προτάσεις

Το κεφάλαιο αυτό είναι σκόπιμο να περιλαμβάνεται στη Συζήτηση κάθε πτυχιακής εργασίας (με επικεφαλίδα δευτέρου επιπέδου), ανεξαρτήτως του αν το λοιπό περιεχόμενο της ενότητας αυτής έχει διαρθρωθεί σε κεφάλαια ή όχι.

---αλλαγή σελίδας---

Βιβλιογραφία

Καθώς οι τεχνικές προδιαγραφές του βιβλιογραφικού καταλόγου είναι εξαιρετικά σύνθετες, παρουσιάζονται αναλυτικά σε ξεχωριστό κεφάλαιο αυτού του οδηγού.

---αλλαγή σελίδας---

Παράρτημα

Η ενότητα αυτή δεν είναι απαραίτητη στην πτυχιακή εργασία. Εφόσον κριθεί σκόπιμη η ύπαρξή της, τότε ο τίτλος αναγράφεται σε ξεχωριστή σελίδα, με οριζόντια και κάθετη στοίχιση στο κέντρο. Τα αναλυτικά περιεχόμενα του Παραρτήματος ξεκινούν σε επόμενη σελίδα.

Τίτλος και Εξώφυλλο

Ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας συνιστάται να αποτελείται από 10 ως 12 λέξεις και θα πρέπει να συνοψίζει την κεντρική ιδέα της εργασίας με απλό, ξεκάθαρο και πλήρη τρόπο. Ο τίτλος δεν πρέπει να είναι γενικός ή αόριστος, αλλά ούτε και να περιλαμβάνει λέξεις που απλά αυξάνουν το μέγεθός του χωρίς να προσθέτουν στην κατανόηση του θέματος της εργασίας (όπως «Μια πειραματική διερεύνηση ...»). Ο σκοπός του τίτλου είναι ενημερωτικός και θα πρέπει να παραλείπονται οι ιδιοματισμοί ή οι πολύ τεχνικοί όροι. Μια καλή συμβουλή για τη διαμόρφωση του τίτλου είναι να ακολουθεί τη μορφή “[Η/Οι εξαρτημένη/ες μεταβλητή/ές] ως αποτέλεσμα / σε σχέση ... [της/των ανεξάρτητης/ων μεταβλητής/ών]”. Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα τίτλων εργασιών:

Οι παρακάτω τίτλοι είναι *ακατάλληλοι*:

Μια Μελέτη της Επίδρασης της Κλασσικής Μουσικής, της Ροκ Μουσικής και της Σύγχρονης Ελληνικής Μουσικής στη Συγκέντρωση και τη Σχολική Επίδοση Αγοριών και Κοριτσιών Δ' Τάξης Δημοτικού

Μια Πειραματική Διερεύνηση της Άρρητης Εκμάθησης Συσχετισμών Χρώματος-Λέξης στο Φαινόμενο Stroop σε Ενήλικες 18-25 Ετών Χωρίς Μαθησιακές Δυσκολίες

Οι επόμενοι τίτλοι είναι *βελτιωμένοι*:

Μια Μελέτη της Επίδρασης Διαφορετικών Ειδών Μουσικής στη Συγκέντρωση και τη Σχολική Επίδοση Παιδιών Δ' Τάξης Δημοτικού
Άρρητη Εκμάθηση Συσχετισμών Χρώματος-Λέξης σε Συνθήκες Stroop σε Ενήλικες 18-25 Ετών

Οι *κατάλληλοι* τίτλοι θα είχαν ως εξής:

Η Επίδραση Διαφορετικών Ειδών Μουσικής στη Συγκέντρωση και τη Σχολική Επίδοση Παιδιών Δημοτικού
Άρρητη Εκμάθηση Συσχετισμών Χρώματος-Λέξης σε Συνθήκες Stroop

Το εξώφυλλο της πτυχιακής εργασίας έχει ως εξής: Στο άνω ήμισυ της σελίδας (3-4 αράδες από την κορυφή) αναγράφονται διαδοχικά: (α) ο τίτλος, (β) το ονοματεπώνυμο και ο αριθμός μητρώου της φοιτήτριας/του φοιτητή, (γ) το Τμήμα και το Ίδρυμα, (δ) ο κωδικός και ο τίτλος του μαθήματος (δηλ. «ΨΧ119-ΨΧ120: Πτυχιακή Εργασία»), (ε) η ένδειξη «Επόπτης:» ακολουθούμενη από τη βαθμίδα και το ονοματεπώνυμο του επόπτη (προσαρμοσμένα στο κατάλληλο γένος), και (στ) ο μήνας και το έτος ολοκλήρωσης της πτυχιακής εργασίας. Καθένα από τα παραπάνω στοιχεία καταλαμβάνει ξεχωριστή αράδα με στοίχιση στο κέντρο. Ειδικά ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας αναγράφεται επιπλέον με έντονα στοιχεία και ακολουθείται από μία κενή αράδα. Στο κάτω ήμισυ της σελίδας εμφανίζεται η ένδειξη «Σημείωμα Συγγραφέα», με έντονα στοιχεία και στοίχιση στο κέντρο, ακολουθούμενη από το εξής κείμενο:

[Η/Ο] συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Στην κεφαλίδα (header) του εξωφύλλου αναγράφεται με κεφαλαία γράμματα ο τρέχων τίτλος, δηλ. μια σύνοψη του τίτλου της πτυχιακής εργασίας, έκτασης μέχρι 50 χαρακτήρων. Ο τρέχων τίτλος διατρέχει το σύνολο των σελίδων του δοκιμίου. Επίσης, από το εξώφυλλο ξεκινά η αρίθμηση των σελίδων (στην κεφαλίδα, στοίχιση δεξιά).

Ας σημειωθεί ότι στην 7^η έκδοση του οδηγού δημοσιεύσεων της APA προτείνονται για πρώτη φορά διαφορετικά εξώφυλλα για τις εργασίες των επαγγελματιών ερευνητών και των φοιτητών. Οι πρώτες περιλαμβάνουν πιο αναλυτικό σημείωμα συγγραφέων, το οποίο στις δεύτερες είναι προαιρετικό και καθορίζεται από τις προδιαγραφές του εκάστοτε ιδρύματος. Από την άλλη μεριά, στις φοιτητικές εργασίες αναγράφεται ο τίτλος του μαθήματος και το όνομα του διδάσκοντος.

Υπόδειγμα για το εξώφυλλο της πτυχιακής εργασίας περιλαμβάνεται στο Παράρτημα του παρόντος Οδηγού. Το ίδιο υπόδειγμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί επίσης για οποιαδήποτε φοιτητική εργασία σε πανεπιστημιακό μάθημα. Ενώ το εξώφυλλο του ίδιου του οδηγού μπορεί να θεωρηθεί υπόδειγμα μίας επαγγελματικής ερευνητικής εργασίας.

Περίληψη

Πρόκειται για μια σύντομη (200-250 λέξεις και, σίγουρα, όχι περισσότερο από μια σελίδα) παρουσίαση των περιεχομένων της πτυχιακής εργασίας σε μορφή ενιαίας παραγράφου, χωρίς εσοχή. Θα πρέπει να είναι ακριβής, ανεξάρτητη, περιεκτική, συγκεκριμένη και κατανοητή, και να απεικονίζει τον στόχο και το περιεχόμενο της εργασίας. Επικεφαλίδα της είναι η λέξη “Περίληψη” με μορφοποίηση τίτλου πρώτου επιπέδου (κεντραρισμένη, έντονα στοιχεία). Το περιεχόμενό της είναι ουσιαστικά μια περίοδος για καθένα από τα κύρια μέρη της εργασίας: Εισαγωγή, Μέθοδος, Αποτελέσματα και Συζήτηση.

Αρχίστε την περίληψη με την πιο σημαντική πληροφορία που θέλετε να μεταδώσετε, χωρίς όμως να ξοδέψετε τον λιγοστό χώρο που διαθέτετε επαναλαμβάνοντας απλώς τον τίτλο. Η πιο σημαντική πληροφορία μπορεί να είναι ο στόχος της εργασίας. Περιλάβετε τα πιο σημαντικά ευρήματα ή συμπεράσματα, καθώς και τη σχέση τους με το θεωρητικό πρόβλημα. Μην επεκτείνετε σε δευτερεύοντα συμπεράσματα. Μην χρησιμοποιείτε ασαφείς φράσεις, του τύπου «Η συζήτηση αναφέρεται στη σχέση των ευρημάτων με θεωρίες μάθησης...», αλλά αναφερθείτε στη συγκεκριμένη σχέση των ευρημάτων, εν προκειμένω, με τις θεωρίες μάθησης.

Στην ίδια σελίδα προτείνεται να αναγράφονται 3-4 λέξεις-κλειδιά για σκοπούς βιβλιογραφικής αποδελτίωσης (βλ. υπόδειγμα στο Παράρτημα).

Μια καλογραμμένη περίληψη μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στο αν ο αναγνώστης θα διαβάσει και την υπόλοιπη εργασία, δεδομένου ότι οι περιλήψεις χρησιμοποιούνται από διάφορους οργανισμούς για την αποδελτίωση των εργασιών και την οργάνωσή τους σε βάσεις δεδομένων (π.χ. Psychological Abstracts, PsycLIT, PsycINFO, κλπ.).

Η περίληψη είναι το τμήμα της πτυχιακής εργασίας που γράφεται τελευταίο αν και παρουσιάζεται στην αρχή του δοκιμίου.

Περιεχόμενα και Πρόλογος

Ο κατάλογος περιεχομένων περιλαμβάνει όλες τις επικεφαλίδες πρώτου και δευτέρου επιπέδου (βλ. προδιαγραφές μορφοποίησης παραπάνω) της πτυχιακής εργασίας με την αριθμημένη σελίδα όπου εμφανίζονται.

Σημειώνεται ότι η ενότητα της Εισαγωγής εμφανίζεται στον κατάλογο των περιεχομένων με την ένδειξη «Εισαγωγή», παρά το ότι η ενότητα αυτή στο δοκίμιο δεν τιτλοφορείται «Εισαγωγή», αλλά επαναλαμβάνεται ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας.

Ο Πρόλογος είναι η κατεξοχήν «προσωποποιημένη» ενότητα της διπλωματικής εργασίας. Εδώ, για παράδειγμα, μπορούν να αναφερθούν τα κίνητρα ή τα κριτήρια επιλογής του συγκεκριμένου θέματος προς διερεύνηση. Επίσης, η/ο συγγραφέας έχει την ευκαιρία να ευχαριστήσει όσους συνέβαλαν με δημιουργικό τρόπο στην ολοκλήρωση της πτυχιακής εργασίας, από τους απλούς συμμετέχοντες μέχρι οικεία, αγαπημένα πρόσωπα. Η ενότητα του Προλόγου δεν είναι υποχρεωτική.

Εισαγωγή

Μετά το εξώφυλλο, την Περίληψη, τα Περιεχόμενα και τον Πρόλογο, ακολουθεί η πρώτη κύρια ενότητα της πτυχιακής εργασίας, η Εισαγωγή. Επικεφαλίδα της Εισαγωγής είναι ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας (και όχι η ένδειξη «Εισαγωγή», όπως εμφανίζεται στα Περιεχόμενα), ο οποίος αναγράφεται με μορφή επικεφαλίδας πρώτου επιπέδου (κεντραρισμένος, με έντονα στοιχεία).

Η Εισαγωγή θέτει καταρχάς το πλαίσιο αναφοράς μέσα στο οποίο ο αναγνώστης θα τοποθετήσει την τρέχουσα εργασία. Επίσης, προσδιορίζει το συγκεκριμένο πρόβλημα που μελετήθηκε, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο το πρόβλημα αυτό σχετίζεται με την προγενέστερη έρευνα. Γράφοντας την Εισαγωγή, θα πρέπει να εξασφαλίσουμε ότι καλύφθηκαν οι παρακάτω τομείς και απαντήθηκαν τα ακόλουθα ερωτήματα: Έχει καλύψει η Εισαγωγή επαρκώς το θεωρητικό πλαίσιο της τρέχουσας εργασίας χωρίς να παραλείψει σημαντικούς τομείς, αλλά και χωρίς να επεκταθεί σε άσχετα πεδία; Ποιος ήταν ο στόχος της έρευνας; Ποια ήταν η σχέση του θεωρητικού πλαισίου της έρευνας με προγενέστερες ερευνητικές εργασίες; Ποια ήταν η σχέση του ερευνητικού σχεδιασμού της έρευνας με τον ερευνητικό σχεδιασμό προγενέστερων ερευνών;

Η Εισαγωγή στοχεύει στο να εισαγάγει τον αναγνώστη στο θέμα προς διερεύνηση και να εντοπίσει ασάφειες και ελλείμματα προγενέστερων ερευνών ή τομείς που είναι σημαντικό να διερευνηθούν περαιτέρω. Επισημαίνει τη στιβαρότητα της παρούσας μελέτης ως προς τη δυνατότητα που παρέχει να ολοκληρώσουμε τη γνώμη μας. Παρόλο που οι στόχοι της Εισαγωγής είναι δυνατό να επιτευχθούν με διάφορους τρόπους ή συνδυασμούς, είναι σύνηθες να παρουσιάζεται πρώτα η προηγούμενη ερευνητική παραγωγή, την οποία ο συγγραφέας θεωρεί ως την πλέον συναφή προς τη μελέτη του. Αυτό συντελεί στη δημιουργία του πλαισίου αναφοράς του αναγνώστη. Η παρούσα μελέτη μπορεί να αιτιολογηθεί με τον ανάλογο σχολιασμό των προηγούμενων ερευνών.

Αν η διερεύνηση του προβλήματος και η παρουσίασή του εκ μέρους του συγγραφέα είναι συστηματική, τότε το πρόβλημα προβάλλεται ξεκάθαρα χωρίς να απαιτείται περαιτέρω επεξεργασία.

Συνήθως, η Εισαγωγή αρθρώνεται σε επιμέρους κεφάλαια. Στο τελευταίο κεφάλαιο της ενότητας αυτής θα πρέπει να αναφερθούν ο σκοπός, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις της μελέτης.

Η αναφορά στον σκοπό της έρευνας πρέπει να προσδιορίζει τις μεταβλητές, τη σχέση μεταξύ τους, τους συμμετέχοντες και τον τόπο της έρευνας. Για παράδειγμα:

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να ελέγξει τη θεωρία X συγκρίνοντας τους ... (Ομάδα 1) με τους ... (Ομάδα 2) όσον αφορά στην ... (εξαρτημένη μεταβλητή) στο ... (ερευνητική τοποθεσία).

Τα ερευνητικά ερωτήματα περιορίζουν και εστιάζουν τη δήλωση του σκοπού αναδιατυπώνοντάς τον μέσα από συγκεκριμένες ερωτήσεις. Τα ερευνητικά ερωτήματα δηλώνουν μια διερευνητική πρόθεση εκ μέρους του ερευνητή και περιγράφουν τις αντιδράσεις των συμμετεχόντων σε μία μεταβλητή ή συγκρίνουν ομάδες συμμετεχόντων σε σχέση με κάποιο αποτέλεσμα ή αναφέρονται σε συσχετίσεις μεταβλητών. Τα ερευνητικά ερωτήματα μπορεί να είναι περιγραφικά, συσχετιστικά ή συγκριτικά. Για παράδειγμα:

Σε ποιο βαθμό/Πόσο συχνά οι ... (συμμετέχοντες) εκδηλώνουν μια συμπεριφορά/απαντούν κάτι (εξαρτημένη μεταβλητή); (περιγραφικό/ διερευνητικό)

Πώς η μεταβλητή X συσχετίζεται με τη μεταβλητή Y; (συσχετιστικό)

Πώς διαφοροποιείται η Ομάδα Α από την Ομάδα Β (συνθήκες ανεξάρτητης μεταβλητής) στη μεταβλητή Γ (εξαρτημένη μεταβλητή); (συγκριτικό)

Οι υποθέσεις περιορίζουν επίσης τη δήλωση του σκοπού και είναι συγκεκριμένες προβλέψεις για αναμενόμενα αποτελέσματα, με βάση κάποιο θεωρητικό μοντέλο ή προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα που συγκλίνουν προς συγκεκριμένη κατεύθυνση. Καλό

είναι οι υποθέσεις να διατυπώνονται με όσο πιο σαφή τρόπο γίνεται και να συνοδεύονται από σύντομη αιτιολόγηση. Οι ερευνητικές υποθέσεις θα πρέπει να συνδεθούν με προγενέστερες έρευνες, αλλά ταυτόχρονα να περιέχουν κάποιες πρωτότυπες ιδέες ώστε να οδηγούν σε νέα γνώση. Για παράδειγμα:

Αναμένεται ότι η μεταβλητή X προβλέπει τη μεταβλητή Y. *(συσχετιστική)*

Αναμένεται ότι η Ομάδα Α θα διαφέρει από την Ομάδα Β (συνθήκες ανεξάρτητης μεταβλητής) στη μεταβλητή Γ. *(συγκριτική)*

Ένα σημείο που προκαλεί άγχος έχει να κάνει με το μέγεθος της Εισαγωγής. Παρόλο που δεν υπάρχει κανόνας, συνήθως η ενότητα αυτή προτείνεται να μην είναι μεγαλύτερη από το ένα δεύτερο ή μικρότερη από τα δύο πέμπτα της συνολικής έκτασης του δοκιμίου. Τα παραπάνω όρια δεν έχουν απαγορευτικό χαρακτήρα, αν και αποκλίσεις από αυτά θα πρέπει να προβληματίσουν.

Βιβλιογραφικές Παραπομπές

Η παραπομπή των πηγών που έχουν χρησιμοποιηθεί είναι ένα από τα πιο σημαντικά θέματα που καλύπτει ο οδηγός δημοσιεύσεων της APA. Είτε παραφράζουμε είτε παραθέτουμε αυτολεξεί την άποψη ή την εργασία κάποιου συγγραφέα, είμαστε υποχρεωμένοι να αναφέρουμε την πηγή μας.

Παράθεση Αυτούσιου Κειμένου από Δάνεια Πηγή

Όταν χρησιμοποιούμε αυτολεξεί ένα τμήμα μιας δημοσίευσης, παραθέτουμε σε παρένθεση τον/τους συγγραφέα/είς, το έτος δημοσίευσης και τη/τις σελίδα/ες. Αν από το τμήμα της δημοσίευσης που χρησιμοποιούμε, αφήσουμε εκτός κάποιο μέρος του, χρησιμοποιούμε τρία αποσιωπητικά (...) για υλικό που αφαιρέθηκε μέσα από μία περίοδο ή τέσσερα αποσιωπητικά (...) όταν το υλικό που αφαιρέθηκε βρίσκεται μεταξύ δύο περιόδων. Αν μέσα σε αυτό το υλικό θέλουμε να εισαγάγουμε κάποια διευκρίνιση, το κάνουμε με αγκύλες και όχι με παρενθέσεις. Τέλος, αν υπάρχει κάποιο γραμματικό, ορθογραφικό ή

συντακτικό λάθος στο κείμενο που παραθέτουμε και το οποίο θα μπορούσε να προκαλέσει σύγχυση στους αναγνώστες μας, χρησιμοποιούμε τη λέξη *sic*, με πλάγια γράμματα μέσα σε αγκύλες (δηλαδή, [*sic*]) αμέσως μετά από το σφάλμα στην παραπομπή.

Στη συνέχεια παρατίθενται μερικά παραδείγματα για την καλύτερη κατανόηση της ορθής χρήσης των παραπομπών μέσα στο κείμενο:

Παράθεση σε Παρένθεση. Αυτό το είδος της παράθεσης δίνει έμφαση στο περιεχόμενο ή στις ιδέες που εκφράζονται στη δάνεια πηγή. Παράδειγμα:

Αυτές οι συνειδητές και εξιδανικευμένες αναπαραστάσεις μπορεί να συνυπάρχουν με ένα προηγούμενο μοντέλο, το οποίο «διαμορφώθηκε με αρκετά πρωτόγονο τρόπο, αλλά το ίδιο το άτομο μπορεί να έχει ελάχιστη ή και καθόλου συνείδηση της ύπαρξής του» (Bowlby, 1973, σ. 205).

Παράθεση Ενσωματωμένη στη Ροή του Κειμένου. Με αυτό το είδος της παράθεσης δίνεται έμφαση στον συγγραφέα της δάνειας πηγής. Παράδειγμα:

Ο Bowlby (1973) περιγράφει τη συμπεριφορά προσκόλλησης ως «κάθε μορφή συμπεριφοράς ενός ατόμου που στόχο έχει να διατηρήσει την εγγύτητα με κάποιο προτιμώμενο άτομο που εκλαμβάνεται ως δυνατότερο ή σοφότερο» (σ. 292).

Παράθεση Μεγάλου Κειμένου. Όταν το κείμενο που παρατίθεται αυτολεξεί είναι μεγαλύτερο από 40 λέξεις, δεν χρησιμοποιούνται εισαγωγικά. Σε αυτή την περίπτωση η παράθεση γίνεται σε ξεχωριστή παράγραφο, της οποίας όμως το αριστερό περιθώριο ορίζεται στο ίδιο σημείο όπου έχει οριστεί και η εσοχή της παραγράφου. Παράδειγμα:

Οι Πλατσίδου και Δημητρίου (2000) υποστηρίζουν:

Η ικανότητα του ατόμου για συγκράτηση και επεξεργασία πληροφοριών επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες, οι οποίοι καθορίζουν τις ενδοατομικές και τις διατομικές διαφορές στην εργαζόμενη μνήμη. Άλλοι παράγοντες, όπως η ηλικία, αναφέρονται σε ατομικά χαρακτηριστικά και άλλοι αφορούν τις προς συγκράτηση πληροφορίες, όπως

είναι ο τρόπος κωδικοποίησης (π.χ. ακουστικός, σημασιολογικός), το είδος των πληροφοριών (π.χ. λέξεις, αριθμοί, σχήματα) και η συνθετότητά τους (σ. 115).

Παράφραση Κειμένου από Δάνεια Πηγή

Όταν παραφράζουμε την εργασία κάποιου συγγραφέα, πρέπει επίσης να σημειώσουμε μια παραπομπή. Παράδειγμα:

Ο Ιωάννου (1996) βρήκε ότι η επίδοση των μαθητών στο τεστ δε συσχετίζεται με το δείκτη νοημοσύνης τους.

Αν μια ολόκληρη παράγραφος είναι βασισμένη στα ευρήματα, τις απόψεις, τις ιδέες κάποιου άλλου συγγραφέα, τότε στο τέλος της παραγράφου τοποθετείται μια παρένθεση που περιέχει το όνομα του συγγραφέα ή των συγγραφέων και το έτος δημοσίευσης. Χρειάζεται προσοχή ώστε να υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία μεταξύ των παραπομπών στο κείμενο και των περιεχομένων της Βιβλιογραφίας (και το αντίθετο). Με άλλα λόγια, πρέπει να ελεγχθεί ότι κάθε παραπομπή που έχει γίνει μέσα στο κείμενο εμφανίζεται στη Βιβλιογραφία και ότι κάθε εγγραφή του βιβλιογραφικού καταλόγου αναφέρεται εντός του κειμένου.

Διαμόρφωση των Παραπομπών στο Κείμενο

Όλες οι παραπομπές μέσα στο κείμενο έχουν δύο μέρη: το όνομα του συγγραφέα και το έτος δημοσίευσης. Πάντοτε αναφέρεται το έτος δημοσίευσης μετά το όνομα του συγγραφέα (ακόμη και όταν η συγκεκριμένη παραπομπή επαναλαμβάνεται πολλές φορές μέσα στο δοκίμιο) την πρώτη φορά που χρησιμοποιείται σε κάθε παράγραφο. Ωστόσο, αν υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης με κάποια άλλη δημοσίευση του ίδιου συγγραφέα, το έτος δημοσίευσης εμφανίζεται και περισσότερες φορές μέσα στην ίδια παράγραφο. Όταν μια άποψη υποστηρίζεται από περισσότερες παραπομπές, αυτές τοποθετούνται διαδοχικά με

αλφαβητική σειρά για τους συγγραφείς και χρονολογική για τα έτη δημοσίευσης, ενώ χωρίζονται μεταξύ τους με άνω τελεία³. Παράδειγμα:

(Ιωάννου, 1997· Παπαδόπουλος, 1979, 1991).

Όταν η παραπομπή γίνεται στην εργασία δύο ή περισσότερων συγγραφέων, ακολουθούμε τους ακόλουθους κανόνες:

Δύο Συγγραφείς. Πάντοτε αναφέρονται τα ονόματα και των δύο συγγραφέων.

Παράδειγμα:

Οι Ιωάννου και Παπαδόπουλος (1994) βρήκαν ... ή ... (Ιωάννου & Παπαδόπουλος, 1994) ή Το 1994, οι Ιωάννου και Παπαδόπουλος βρήκαν ...

Τρεις ή Περισσότεροι Συγγραφείς. Αναφέρεται μόνο το όνομα του πρώτου συγγραφέα ακολουθούμενο από την ένδειξη “et al.” ή “και συν.” αν πρόκειται για ελληνική δημοσίευση. Παράδειγμα:

Οι Krys et al. (2016) διαπίστωσαν ... ή ... (Krys et al., 2016) ή Το 2016, οι Krys et al. διαπίστωσαν ...

Οι Μόττη-Στεφανίδη και συν. (2005) μελέτησαν ... ή ... (Μόττη-Στεφανίδη & συν., 2016) ή Το 2005, οι Μόττη-Στεφανίδη και συν. μελέτησαν ...

Οργανισμός ως Συγγραφέας. Την πρώτη φορά αναφέρεται ο πλήρης τίτλος, για παράδειγμα: (Ελληνική Ψυχολογική Εταιρία [ΕΛΨΕ], 1997). Από εκεί και ύστερα, χρησιμοποιείται η συντομογραφία ακολουθούμενη από το έτος δημοσίευσης: (ΕΛΨΕ, 1997).

Παραπομπή Μέσω Δευτερεύουσας Πηγής. Κάθε άρθρο ή σύγγραμμα που περιέχει πρωτότυπο περιεχόμενο, το οποίο δεν έχει δημοσιευθεί προηγουμένως αλλού, ονομάζεται βασική (ή πρωτογενής) πηγή. Πρόκειται για υλικό που συνήθως εντοπίζουμε μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και στο οποίο έχουμε άμεση πρόσβαση. Σε ορισμένες

³ Η εισαγωγή της ελληνικής άνω τελείας στον επεξεργαστή κειμένου γίνεται πληκτρολογώντας τον αριθμό 387 και, αμέσως μετά, τα πλήκτρα Alt + X συγχρόνως.

περιπτώσεις όμως ενδέχεται να θέλουμε να παραπέμψουμε σε ένα άρθρο ή σύγγραμμα που δεν το έχουμε διαβάσει απευθείας, αλλά για το οποίο βρήκαμε πληροφορίες μέσω μιας άλλης δημοσίευσης. Στις περιπτώσεις αυτές, το πρωτότυπο άρθρο που μας ενδιαφέρει είναι η βασική πηγή και η δημοσίευση που το αναπαρήγαγε, μέσω της οποίας το εντοπίσαμε, είναι η δευτερεύουσα πηγή. Αν και κατά κανόνα επιβάλλεται η άμεση ανεύρεση της βασικής πηγής, κάτι τέτοιο δεν είναι πάντα εφικτό (π.χ. μπορεί να είναι πλέον εκτός εμπορίου ή να μη γνωρίζουμε τη γλώσσα του πρωτοτύπου). Τότε η παραπομπή μέσα στο κείμενο γίνεται με τρόπο που διακρίνει τη βασική από τη δευτερεύουσα πηγή, ως εξής:

Ο Allport (1954, όπως αναφέρεται στο Χαντζή, 1999) υποστηρίζει... ή ... (Allport, 1954, όπως αναφέρεται στο Χαντζή, 1999).

[όπου ο Allport είναι η βασική πηγή στην οποία δεν είχαμε πρόσβαση, ενώ η Χαντζή είναι η δευτερεύουσα πηγή που μελετήσαμε απευθείας]. Στη Βιβλιογραφία περιλαμβάνεται μόνο η δευτερεύουσα πηγή (εν προκειμένω, η Χαντζή, 1999). Γενικά, η παράθεση πολλών δευτερευουσών πηγών συνιστάται να αποφεύγεται, καθώς δηλώνει έμμεση (όχι απευθείας) πρόσβαση στη γνώση.

Γενικές Τεχνικές Αρχές

Παλαιότερα, κατά τη συγγραφή μιας ερευνητικής εργασίας, επιβαλλόταν να χρησιμοποιούνται απρόσωπες εκφράσεις που δεν αναφέρονταν άμεσα ούτε στον συγγραφέα ούτε και στον αναγνώστη. Αργότερα (1974), η APA άλλαξε αυτή τη σύμβαση και τώρα είναι αποδεκτή η χρήση της ενεργητικής φωνής (χωρίς όμως να φτάνουμε σε υπερβολές). Στην περίπτωση που επιβάλλεται η διατύπωση στην ενεργητική φωνή, χρησιμοποιούμε το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο.

Όταν γίνεται αναφορά σε δεδομένα ή σε πειράματα χρησιμοποιείται πάντα ο αόριστος χρόνος. Αυτός ο χρόνος χρησιμοποιείται είτε γίνεται αναφορά σε πρόσφατα δεδομένα είτε για δεδομένα που συνέλεξε ένας πειραματιστής εδώ και πολλά χρόνια. Όμως,

όταν γίνεται αναφορά σε νόμους ή υποθέσεις, καθώς και στα συμπεράσματα της έρευνας, χρησιμοποιείται ο ενεστώτας. Έτσι, σε γενικές γραμμές, στην Εισαγωγή και τη Μέθοδο χρησιμοποιείται ο αόριστος και ο παρακείμενος χρόνος, στα Αποτελέσματα ο αόριστος και στη Συζήτηση ο ενεστώτας. Τέλος, στην Περίληψη χρησιμοποιείται ο αντίστοιχος χρόνος με το τμήμα της έκθεσης στο οποίο γίνεται αναφορά.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στο γλωσσικό ύφος. Συγκεκριμένα, πρέπει να αποφεύγονται εκφράσεις που προκαλούν ενόχληση ή έντονη συναισθηματική φόρτιση, οι «ταμπέλες», τα στερεότυπα (π.χ. γέροι, ναρκομανείς), καθώς και η ταύτιση των συμμετεχόντων με την πάθησή τους (π.χ. οι αυτιστικοί, οι κουτσοί, οι κουφοί). Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ουδέτερους προσδιορισμούς (π.χ. ηλικιωμένοι, εθισμένοι στα ναρκωτικά) και «άτομα με ___» για να προσδιορίσετε την κατηγορία των ατόμων (π.χ. παιδιά με αυτισμό, άτομα με κώφωση).

Μέθοδος

Η δεύτερη κύρια ενότητα της πτυχιακής εργασίας ξεκινάει από νέα σελίδα.

Επικεφαλίδα είναι η λέξη «Μέθοδος» κεντραρισμένη και με έντονα γράμματα. Η Μέθοδος ενημερώνει τον αναγνώστη για τον γενικό σχεδιασμό της έρευνας, τις μεθοδολογικές ιδιαιτερότητές της και τη στρατηγική που ακολουθήθηκε, δηλαδή τι έγινε, σε τι (ή σε ποιον), και πώς πραγματοποιήθηκε. Η περιγραφή πρέπει να είναι τόσο λεπτομερής, ώστε να επιτρέπει στον αναγνώστη να επαναλάβει με ακρίβεια την έρευνα. Σε μια πειραματική εργασία, το τμήμα αυτό χωρίζεται συνήθως σε τέσσερα μέρη: (α) συμμετέχοντες, (β) μέσα συλλογής δεδομένων, (γ) σχεδιασμός και (δ) διαδικασία συλλογής δεδομένων. Συχνά τα τελευταία δύο μέρη συνδυάζονται και παρουσιάζονται μαζί, ιδιαιτέρως στις μη πειραματικές εργασίες. Ένα τέταρτο μέρος (ανάλυση) μπορεί να είναι η περιληπτική παρουσίαση των τεχνικών (ποσοτικών ή ποιοτικών) με τις οποίες αναλύθηκαν τα ερευνητικά δεδομένα, ώστε να προετοιμαστεί ο αναγνώστης ως προς το τι θα ακολουθήσει στην επόμενη ενότητα.

Συμμετέχοντες

Το κεφάλαιο αυτό τιτλοφορείται «Συμμετέχοντες» ή «Υποκείμενα» ανάλογα με το αν χρησιμοποιήθηκαν άνθρωποι ή ζώα. Περιγράφεται με λεπτομέρεια ο αριθμός, το φύλο, η ηλικία των συμμετεχόντων, καθώς και όλα τα σχετικά με την έρευνα χαρακτηριστικά τους. Επίσης αναφέρεται η μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε αναλυτικά, τόσο ως προς το μέγεθος του δείγματος και την αιτιολόγησή του όσο και ως προς τον γενικό πληθυσμό από τον οποίο προέρχεται, αλλά και ως προς την αιτιολόγηση της ίδιας της επιλεγμένης μεθόδου δειγματοληψίας. Επίσης, αναφέρονται τα κίνητρα που δόθηκαν στους συμμετέχοντες καθώς και τα μέτρα που τυχόν πάρθηκαν για να ελεγχθεί το πιθανό σφάλμα από τις μεταξύ των ατόμων διαφορές. Εδώ περιλαμβάνεται ο έλεγχος των εξωγενών παραγόντων και χρειάζεται ιδιαίτερη αναφορά, τόσο στις μεθόδους ελέγχου αυτών όσο και στους περιορισμούς ελέγχου τους, λόγω της στρατηγικής που εφαρμόστηκε.

Μέσα Συλλογής Δεδομένων

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται ολοκληρωμένη περιγραφή του υλικού (ερωτηματολόγια, τεστ, κλπ.) ή της συσκευής (μοντέλο, εταιρία κατασκευής) που χρησιμοποιήθηκε για την πραγματοποίηση της έρευνας. Όταν πρόκειται για απλά αντικείμενα (όπως έπιπλα, χρονόμετρα, μολύβια, κλπ.) δεν χρειάζονται πολλές λεπτομέρειες. Μάλιστα, μπορεί κανείς να αναφερθεί σε αυτά μόνο στη Διαδικασία (βλ. παρακάτω).

Τα ψυχομετρικά εργαλεία περιγράφονται αδρομερώς. Για παράδειγμα, αναφέρεται ο αριθμός των στοιχείων που περιλαμβάνουν (ενδεχομένως, συνοδευόμενος από ένα ή δύο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα), η κλίμακα μέτρησης, ο τρόπος βαθμολόγησης και οι δείκτες αξιοπιστίας. Οποσδήποτε περιλαμβάνεται βιβλιογραφική παραπομπή στους συγγραφείς τους. Αν πρόκειται για μεταφρασμένα εργαλεία, γίνεται επιπλέον αναφορά στον τρόπο γλωσσικής προσαρμογής και στους συγγραφείς που την υλοποίησαν. Στις περιπτώσεις που χρησιμοποιήθηκαν αυτοσχέδια ερωτηματολόγια για την πραγματοποίηση της έρευνας, πρέπει να γίνει αναφορά στη διαδικασία κατασκευής τους και στον έλεγχο των ψυχομετρικών τους χαρακτηριστικών (τουλάχιστον αξιοπιστία και αναμενόμενες ή παρατηρούμενες διαστάσεις εάν υπάρχουν). Τα αυτοσχέδια ερωτηματολόγια παρατίθενται σε Παράρτημα στο τέλος του δοκιμίου. (Προσοχή! Τα ψυχομετρικά εργαλεία –κλίμακες, τεστ, κ.ά.– που χρησιμοποιήθηκαν δεν επιτρέπεται να εμφανίζονται αυτούσια σε κανένα σημείο του δοκιμίου καθώς για αυτά ισχύουν πνευματικά δικαιώματα.)

Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται σαφής αλλά και περιληπτική περιγραφή της (πειραματικής ή άλλης) διαδικασίας με χρονολογική σειρά. Συγκεκριμένα αναφέρονται: (α) οι ανεξάρτητες και οι εξαρτημένες μεταβλητές, (β) οι κύριες πειραματικές συνθήκες και η σειρά τους, (γ) οι αντισταθμιστικές συνθήκες, δηλαδή τα μέτρα που πάρθηκαν για να ελεγχθεί το σφάλμα που τυχόν θα προέκυπτε από την πειραματική διαδικασία, (δ) τα χρονικά διαστήματα

παρουσίασης των ερεθισμάτων και ο χρόνος που μεσολάβησε μεταξύ των συνθηκών, και (ε) οι οδηγίες προς τους συμμετέχοντες και η εκπαίδευσή τους πριν αρχίσει η συλλογή των δεδομένων. Επιπλέον, εδώ γίνεται αναφορά στις ενέργειες των ερευνητών για τη διασφάλιση των αρχών δεοντολογίας της έρευνας (π.χ. έγκριση από επιτροπή δεοντολογίας, ενυπόγραφη συγκατάθεση των συμμετεχόντων κατόπιν ενημέρωσης, συμμόρφωση με τους ευρωπαϊκούς και εθνικούς κανονισμούς για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κ.ά.).

Ανάλογα με το πόσο περίπλοκος είναι ο σχεδιασμός και η διαδικασία, το κεφάλαιο αυτό μπορεί να διαχωριστεί σε δύο κεφάλαια, Σχεδιασμός και Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων, ιδιαιτέρως στις πειραματικές έρευνες. Μια επιτυχημένη «Διαδικασία» είναι αυτή που κάνοντας λογική χρήση του χώρου επιτρέπει στον αναγνώστη να επαναλάβει με ακρίβεια την έρευνα.

Αποτελέσματα

Αλλάζουμε σελίδα και τοποθετούμε ως επικεφαλίδα τη λέξη «Αποτελέσματα» ή «Ευρήματα» κεντραρισμένη, με έντονα γράμματα. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν σε αντιστοιχία προς τα συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί στην Εισαγωγή.

Αποτελέσματα Ποσοτικής Έρευνας

Εφόσον πρόκειται για ποσοτική έρευνα, τα δεδομένα παρουσιάζονται με στατιστικούς όρους και μεθόδους, σε μορφή περίληψης συνήθως, και χωρίς ερμηνείες για τη σημασία τους. Στην περιληπτική παρουσίαση των δεδομένων μιας ποσοτικής έρευνας περιέχονται πίνακες, σχήματα και γραφικές παραστάσεις. Επιπλέον, σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται και οι στατιστικοί υπολογισμοί. Η χρήση των στατιστικών μεθόδων επεξεργασίας των δεδομένων αποσκοπεί στο να απαντηθούν ερωτήσεις, όπως:

Είναι τα αποτελέσματα απόρροια της τυχαίας διακύμανσης ή είναι συστηματικά;

Είναι πιθανόν οι διαφορές στα αποτελέσματα των διαφόρων συνθηκών να οφείλονται μόνο σε τυχαίους παράγοντες;

Ποια η πιθανότητα να είναι στην πραγματικότητα άσχετες μεταξύ τους δύο μεταβλητές που φαίνονται να συμμεταβάλλονται;

Η πρακτική που ακολουθείται συνήθως είναι να αναφέρονται πρώτα τα περιγραφικά ευρήματα και στη συνέχεια τα αποτελέσματα των επαγωγικών αναλύσεων. Επίσης, προηγούνται τα σημαντικότερα ευρήματα καθώς και αυτά που σχετίζονται με τα διερευνητικά ερωτήματα ή τις ερευνητικές υποθέσεις. Τα δευτερεύοντα ευρήματα είναι αυτά που δεν αναμένονταν ή αυτά που προέκυψαν από στατιστικές αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν εκ των υστέρων.

Θα πρέπει να τονίσουμε με ιδιαίτερη έμφαση στο σημείο αυτό ότι δεν υπάρχει κανένα απολύτως πρόβλημα στην περίπτωση που η διαδικασία ελέγχου των υποθέσεών μας

δείξει μια στατιστικώς μη σημαντική επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη ή μια μηδενική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών που εξετάζουμε (ενώ κάτι τέτοιο αναμενόταν βάσει των ευρημάτων προγενέστερων ερευνών). Αν έχουμε λόγους να πιστεύουμε ότι πρόκειται για Σφάλμα Τύπου II, δηλαδή η μηδενική υπόθεση γίνεται δεκτή ενώ δεν είναι αληθής, στη Συζήτηση της εργασίας θα πρέπει να γίνει εκτενής αναφορά στους λόγους για τους οποίους θεωρούμε ότι συνέβη κάτι τέτοιο (π.χ. περιορισμοί στον ερευνητικό σχεδιασμό και τη διαδικασία, σφάλμα δειγματοληψίας, μικρό δείγμα, κ.ο.κ.).

Ενδέχεται, ωστόσο, μια μη στατιστικώς σημαντική επίδραση ή συσχέτιση να οφείλεται στο ότι η μηδενική υπόθεση είναι αληθής και να μην οφείλεται σε μεθοδολογικούς περιορισμούς. Εφόσον εξεταστεί πρώτα η πιθανή συνεισφορά των παραπάνω μεθοδολογικών περιορισμών σε ένα μη στατιστικώς σημαντικό εύρημα, θα πρέπει στην επόμενη ενότητα της Συζήτησης να γίνει αναφορά στη θεωρητική σημασία τυχόν αρνητικών ευρημάτων. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί πως η στατιστική σημαντικότητα δεν είναι απαραίτητα ταυτόσημη με τη θεωρητική ή πρακτική σημαντικότητα: μη στατιστικώς σημαντικά ευρήματα μπορεί να είναι το ίδιο «σημαντικά» με στατιστικώς σημαντικά ευρήματα, π.χ. η απουσία στατιστικώς σημαντικής σχέσης μεταξύ του φύλου και της επίδοσης σε δοκιμασίες μαθηματικής ικανότητας. Πρέπει, επίσης, να τονιστεί πως η βαθμολογία της πτυχιακής εργασίας δεν θα επηρεαστεί από το εάν τα ευρήματα είναι στατιστικώς σημαντικά ή μη, αλλά από τη μεθοδολογική αρτιότητα της εργασίας.

Η δομή μιας τυπικής παραγράφου στα Αποτελέσματα περιλαμβάνει: (α) μια αναφορά στο σκοπό της ανάλυσης, (β) τον καθορισμό του κατάλληλου περιγραφικού στατιστικού δείκτη για τη σύνοψη των δεδομένων, (γ) την παρουσίαση των περιγραφικών στατιστικών δεικτών είτε μέσα στο κείμενο, είτε με ένα πίνακα, είτε με ένα σχήμα, (δ) αναφορά στα σημαντικότερα δεδομένα που πρέπει να προσέξει ο αναγνώστης, (ε) επιλογή (και αιτιολόγησή της) του κατάλληλου στατιστικού τεστ/κριτηρίου για την επεξεργασία των

δεδομένων και παρουσίαση των αποτελεσμάτων, και (στ) αναφορά στα συμπεράσματα από τη στατιστική επεξεργασία, αλλά όχι συζήτησή τους. Αυτό θα γίνει στην επόμενη ενότητα της εργασίας, τη Συζήτηση.

Υποτίθεται ότι ο αναγνώστης γνωρίζει τη σημασία των διαφόρων στατιστικών μεθόδων που έχουν χρησιμοποιηθεί. Έτσι, αφού πρώτα παρουσιαστούν οι σχετικοί περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (είτε σε πίνακα είτε σε σχήμα είτε λεκτικά αν πρόκειται για λίγους δείκτες), στη συνέχεια αναφέρεται ο τύπος του στατιστικού τεστ που χρησιμοποιήθηκε, οι βαθμοί ελευθερίας, η τιμή του τεστ που προέκυψε, το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας και, ιδανικά, το μέγεθος της επίδρασης. Η γενική μορφή που ακολουθείται για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων από ένα επαγωγικό στατιστικό τεστ είναι: στατιστικό τεστ (df) = τιμή, p = τιμή p , μέγεθος επίδρασης. Για παράδειγμα:

$$F(2, 38) = 2,19, p = 0,029, \eta^2 = 0,37.$$

Καθώς τα περισσότερα στατιστικά κριτήρια εφαρμόζονται πλέον με τη βοήθεια εξειδικευμένου λογισμικού (π.χ. SPSS, SAS, Systat, Statistica, Minitab, PSPP, Jamovi, R, αλγόριθμοι Excel), είναι γνωστή η τιμή p (η πιθανότητα να παρατηρηθεί ένα αποτέλεσμα σαν αυτό που βρέθηκε στην έρευνά μας αν ισχύει η μηδενική υπόθεση) και συνιστάται να παρουσιάζεται με ακρίβεια (για παράδειγμα, $p = 0,003$) αντί για $p < 0,01$. Η μόνη περίπτωση που αναφέρεται ότι $p < 0,001$ είναι όταν η τιμή p που δίνει το λογισμικό είναι .000. Τέλος, να σημειωθεί ότι όλοι οι περιγραφικοί δείκτες (μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις, κλπ.) καθώς και τα αποτελέσματα από την εφαρμογή των στατιστικών κριτηρίων (t-test, ανάλυση διακύμανσης, δείκτες συνάφειας, κλπ.) στρογγυλοποιούνται στο δεύτερο δεκαδικό ψηφίο, ενώ οι τιμές p παρατίθενται με τρία δεκαδικά ψηφία.

Τα Αποτελέσματα θα πρέπει να έχουν τη μορφή σύντομου και σαφούς συνεχόμενου κειμένου και όχι ασύνδετων παραγράφων. Αν περιλαμβάνονται πίνακες και σχήματα, πρέπει να γίνεται αναφορά σε αυτά μέσα στο κείμενο (π.χ. βλ. Πίνακα 2). Οι πίνακες και τα

σχήματα πρέπει να χρησιμοποιούνται με φειδώ. Μια βασική αρχή είναι ότι το κείμενο, οι πίνακες και τα σχήματα λειτουργούν αυτόνομα (ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να κατανοήσει το ένα χωρίς να χρειάζεται να καταφύγει στο άλλο) και συμπληρωματικά (έτσι ώστε να μην υπάρχει σημαντική επικάλυψη πληροφοριών). Προσοχή επίσης πρέπει να δίνεται στο να μην παρουσιάζονται τα *ίδια* δεδομένα με πίνακα και με σχήμα. Στην πτυχιακή εργασία οι πίνακες και τα σχήματα τοποθετούνται μέσα στο κείμενο στην κατάλληλη θέση, κοντά στο σημείο όπου γίνεται αναφορά στα δεδομένα τους. Αυτή είναι μία από τις δύο επιλογές τοποθέτησης των πινάκων και σχημάτων με βάση τις προδιαγραφές του οδηγού της APA (ή άλλη είναι σε ξεχωριστές σελίδες στο τέλος της εργασίας, μετά τη βιβλιογραφία, και συνηθίζεται στις επαγγελματικές ερευνητικές εργασίες). Για καλύτερη οπτική παρουσίαση, διαχωρίστε τον πίνακα από το κείμενο που προηγείται και από εκείνο που ακολουθεί προσθέτοντας μια κενή αράδα.

Καλό είναι να αποφεύγεται η χρήση της λέξης «απόδειξη» και των συναφών της. Καθώς τα στατιστικά τεστ βασίζονται σε πιθανότητες και μπορεί να έχει γίνει κάποιο σφάλμα, τα αποτελέσματα δεν αποδεικνύουν τίποτα στην πραγματικότητα. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται επίσης ώστε ο συγγραφέας να μένει προσηλωμένος στα δεδομένα και μόνο σε αυτά (να αποφεύγει δηλαδή τόσο τις ερμηνείες, τις οποίες πρέπει να κάνει στη Συζήτηση, όσο και τα αυθαίρετα αποτελέσματα, τα οποία δεν προκύπτουν από τα δεδομένα που έχει συγκεντρώσει).

Στην περίπτωση που σε αυτή την ενότητα περιλαμβάνεται πολύ υλικό, ίσως είναι χρήσιμο να χωριστεί σε επιμέρους κεφάλαια (με επικεφαλίδες δευτέρου επιπέδου).

Οι πίνακες που περιλαμβάνονται στα Αποτελέσματα έχουν στόχο να συνοψίσουν τα αρχικά δεδομένα (συνήθως, με μέσους όρους και τυπικές αποκλίσεις) ή να παρουσιάσουν τα ευρήματα των αναλύσεων που έχουν πραγματοποιηθεί. Ο πλήρης πίνακας με τα αρχικά δεδομένα δεν παρουσιάζεται στην εργασία, αλλά μπορεί να ενταχθεί σε ξεχωριστό

παράρτημα στο τέλος του δοκιμίου ή ακόμα και να αναρτηθεί σε ηλεκτρονικό αποθετήριο κατόπιν ανωνυμοποίησης των στοιχείων του, αν παρέχει σημαντικές πληροφορίες.

Η μορφή του κάθε πίνακα στην ενότητα των Αποτελεσμάτων εξαρτάται από τον αριθμό των παραγόντων που μελετήθηκαν, καθώς και από τον αριθμό των συνθηκών σε κάθε παράγοντα. Οι πίνακες (και τα σχήματα) είναι αριθμημένοι συνεχόμενα (ακολουθείται διαφορετική αρίθμηση για τους πίνακες και διαφορετική για τα σχήματα) και συνοδεύονται από τίτλο που περιγράφει επαρκώς το περιεχόμενό τους. Τόσο οι στήλες όσο και οι σειρές του πίνακα πρέπει να έχουν σαφείς τίτλους και πρέπει να είναι ξεκάθαρη η μονάδα μέτρησης που χρησιμοποιήθηκε. Για τη δημιουργία πινάκων συνιστάται η χρήση του σχετικού εργαλείου του επεξεργαστή κειμένου (π.χ. επιλέγοντας Εισαγωγή → Πίνακας στο Microsoft Word και στο LibreOffice Writer). Η διαγράμμιση των πινάκων είναι η απολύτως απαραίτητη. Δεν χρησιμοποιούνται καθόλου κάθετες γραμμές, ενώ χρησιμοποιούνται μόνο οι οριζόντιες γραμμές που οριοθετούν την αρχή, τις επικεφαλίδες και το τέλος του πίνακα. Ο αύξων αριθμός του πίνακα εμφανίζεται μόνος του με έντονη γραμματοσειρά και στην επόμενη αράδα ακολουθεί με πλάγια γράμματα ο τίτλος του. Δεν υπάρχει τελεία μετά τον αριθμό ή τον τίτλο του πίνακα. Οι επικεφαλίδες των μεταβλητών του πίνακα πρέπει να είναι στοιχισμένες στο κέντρο, με κεφαλαίο αρχικό γράμμα της κάθε κύριας λέξης. Οι πληροφορίες στα κελιά εντός του πίνακα πρέπει να είναι επίσης στοιχισμένες στο κέντρο, εκτός εάν αυτές είναι πολλές, έτσι ώστε η στοίχιση στα αριστερά θα βελτίωνε της παρουσίασή τους. Αν και συνηθίζεται το διπλό διάστιχο στους πίνακες, το ενάμισο ή και μονό διάστιχο είναι επίσης επιτρεπτά, ανάλογα με το μέγεθος του πίνακα. Εάν ένας πίνακας υπερβαίνει τη μία σελίδα, η σειρά των επικεφαλίδων πρέπει να επαναληφθεί στην επόμενη σελίδα. Εάν ένας πίνακας είναι πολύ πλατύς για να χωρέσει σε μία σελίδα, μπορεί να γίνει χρήση του οριζώντιου προσανατολισμού για τη συγκεκριμένη σελίδα – αν και συνιστάται η

προσφυγή σε αυτή τη λύση να είναι η απολύτως έσχατη επιλογή, καθώς προσθέτει πολυπλοκότητα στη μορφοποίηση του αρχείου.

Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα πινάκων.

Πίνακας 1

Δημογραφικά Χαρακτηριστικά των Συμμετεχόντων ανά Ηλικιακή Ομάδα

Ηλικιακή ομάδα (έτη:μήνες)	0:6-0:11	1:0-1:11	2:0-2:11	3:0-3:11	4:0-4:11
<i>N</i>	12	31	89	125	68
Αγόρια <i>N (%)</i>	6 (50)	23 (74,2)	59 (66,3)	58 (46,4)	37 (54,4)
Κατοικία σε πόλη <i>N (%)</i>	7 (58,3)	26 (83,9)	85 (95,5)	115 (92,0)	58 (85,3)
Διαταραχές λόγου <i>N (%)</i>	0 (0)	1 (3,2)	8 (9,0)	13 (10,4)	8 (11,8)
Σε ΠΣ/Νηπιαγωγείο <i>N (%)</i>	8 (66,6)	15 (46,4)	68 (76,4)	119 (95,2)	66 (97,1)
Ηλικία μητέρας <i>M (SD)</i>	31,4 (4,9)	32,5 (3,6)	33,5 (5,1)	34,9 (4,6)	35,4 (4,3)
Εκπαίδευση μητέρας ≥ Λύκειο <i>N (%)</i>	12 (100)	31 (100)	86 (96,6)	120 (96,0)	66 (97,1)

Σημείωση. Διαταραχές λόγου: Διάγνωση διαταραχών λόγου-ομιλίας από επίσημο φορέα. ΠΣ: Παιδικός Σταθμός.

Πίνακας 2

Μέσοι Όροι των Βαθμών Κοινωνικής Στήριξης κατά Επίπεδο Αυτοεκτίμησης

Πηγές κοινωνικής στήριξης	Αυτοεκτίμηση		
	Υψηλή	Μέτρια	Χαμηλή
Γονείς	3,41	3,11	2,71
Συμμαθητές	3,26	3,05	2,82
Καθηγητές	2,57	2,42	2,31
Στενοί φίλοι	3,58	3,38	3,30

Πίνακας 3*Δείκτες Συνάφειας μεταξύ των Υποκλιμάκων του Ερευνητικού Εργαλείου*

Υποκλίμακα	1	2	3	4
1. Αναγνωστική ικανότητα	-	-0,54*	0,37	0,21
2. Αριθμητική ικανότητα		-	0,72***	-0,46
3. Χωρική ικανότητα			-	-0,08
4. Μνημονική ικανότητα				-

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.**Πίνακας 4***Περίληψη της Ανάλυσης Παλινδρόμησης για τις Μεταβλητές που Προβλέπουν την**Αναγνωστική Ικανότητα των Παιδιών (N = 86)*

Προβλεπτικός παράγοντας	B	SE B	β
Τεστ Raven	0,57	0,20	0,22**
Τεστ ομοιοκαταληξίας	-0,11	0,28	-0,03
Φωνολογική δοκιμασία	1,21	0,16*	0,75***
RAN	0,04	0,04	0,08

Σημείωση. $R^2 = 0,61$. Προσαρμοσμένο $R^2 = 0,59$.* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.**Πίνακας 5***Ανάλυση Διακύμανσης ως προς το Φύλο και τη Δοκιμασία*

Πηγή	df	F	p	η^2
Φύλο (A)	1	0,01	0,86	0,02
Δοκιμασία (B)	2	0,74	0,43	0,22
A × B	2	0,16	0,81	0,10
Σφάλμα	30			

Υπάρχουν τρεις τύποι σημειώσεων που εμφανίζονται στο τέλος του πίνακα: γενικοί, συγκεκριμένοι και η στατιστική πιθανότητα. Μια γενική σημείωση περιλαμβάνει πληροφορίες που είναι απαραίτητες για την κατανόηση του πίνακα, όπως οι ορισμοί συντμήσεων (βλ. Πίνακα 1). Μια συγκεκριμένη σημείωση εμφανίζεται σε ξεχωριστή παράγραφο κάτω από τη γενική, αν υπάρχει η γενική (βλ. Πίνακας 4). Μια σημείωση πιθανότητας (τιμές p) εμφανίζεται σε ξεχωριστή παράγραφο κάτω από τη συγκεκριμένη σημείωση, εφόσον αυτή υπάρχει (βλ. Πίνακες 3, 4).

Σε μια πτυχιακή εργασία αναμένεται η εφαρμογή απλών ερευνητικών σχεδιασμών και η χρήση των πιο γνωστών επαγωγικών στατιστικών κριτηρίων, για παράδειγμα του κριτηρίου t , της ανάλυσης διακύμανσης, της ανάλυσης παλινδρόμησης, του κριτηρίου χ^2 , κλπ. Ορισμένα παραδείγματα πινάκων με ευρήματα από την εφαρμογή αυτών των κριτηρίων παρουσιάζονται στους Πίνακες 4 και 5⁴.

Τα σχήματα τυπώνονται σε δύο διαστάσεις πάντοτε. Το σχήμα πρέπει να είναι τυπωμένο στο κέντρο και να εμφανίζεται κάτω από τον αύξοντα αριθμό και τον τίτλο του. Όπως και στους πίνακες, ο αριθμός του σχήματος εμφανίζεται μόνος του με έντονη γραμματοσειρά και στην επόμενη αράδα ακολουθεί με πλάγια γράμματα ο τίτλος του, χωρίς τελεία στο τέλος. Ένα παράδειγμα δημιουργίας σχήματος παρατίθεται στην επόμενη σελίδα (βλ. Σχήμα 1).

Οι τύποι σημειώσεων που μπορεί να εμφανίζονται στο τέλος του πίνακα είναι γενικοί, συγκεκριμένοι και η στατιστική πιθανότητα, όπως και στα σχήματα. Το κλειδί, αν υπάρχει, αποτελεί μέρος του σχήματος και εξηγεί τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται, με κεφαλαίο το πρώτο γράμμα των λέξεων.

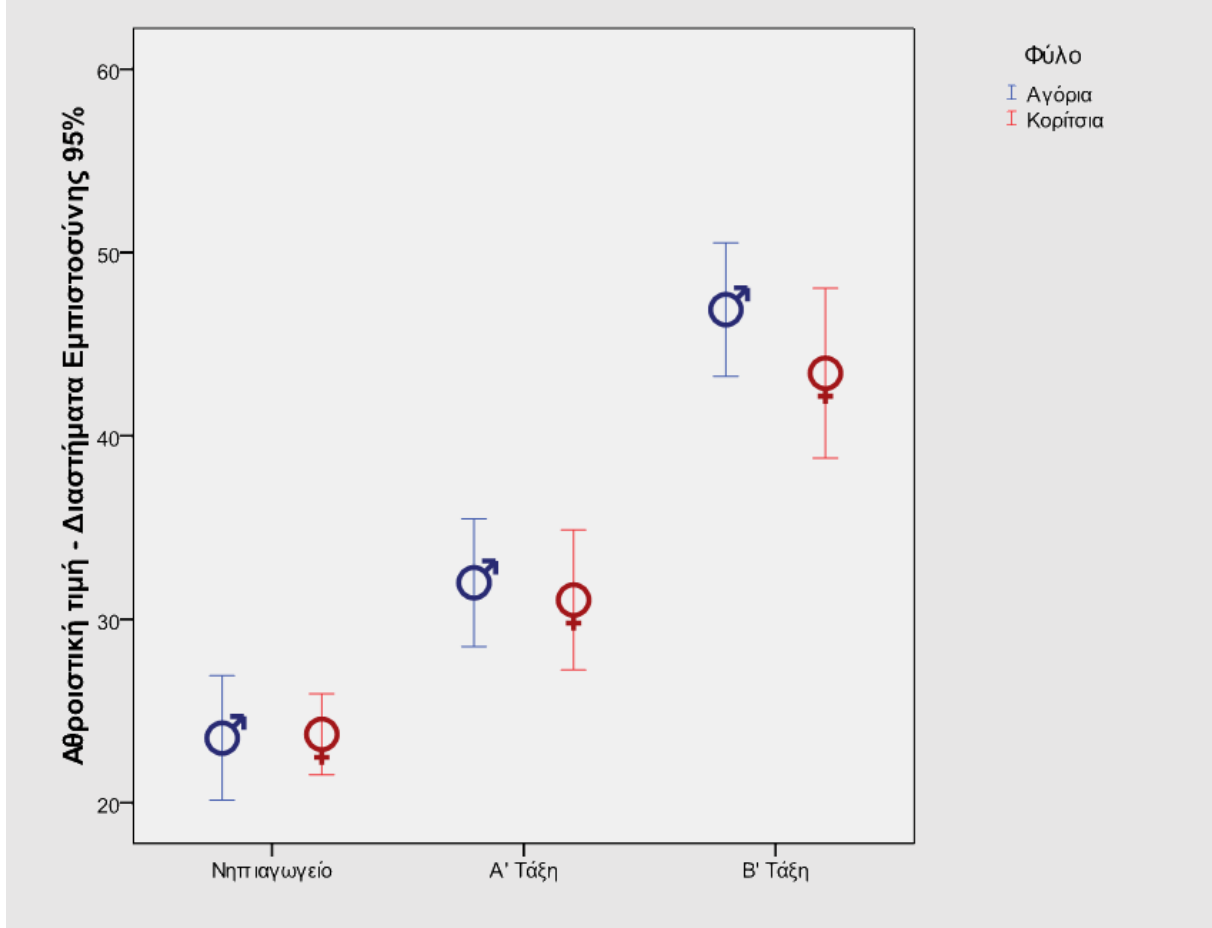
---

⁴ Δείγματα πινάκων θα βρείτε και στον ιστότοπο της APA, στη διεύθυνση <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/tables-figures/sample-tables>

Σχήμα 1

Διαστήματα Εμπιστοσύνης 95% των Μέσων Όρων των Αθροιστικών Τιμών των Ορθών

Απαντήσεων ως προς το Φύλο και την Τάξη Φοίτησης

Αποτελέσματα Ποιοτικής Έρευνας

Στην ενότητα των Αποτελεσμάτων μιας ποιοτικής έρευνας είναι σύνηθες να παρατίθενται αυτούσια αποσπάσματα από τον λόγο των συμμετεχόντων (π.χ. τμήμα της απάντησης ή της συνομιλίας σε μία συνέντευξη), σύντομα ή εκτενή, φροντίζοντας συγχρόνως να διαφυλάσσεται η ανωνυμία τους. Μέσα από τα αποσπάσματα αυτά, τα οποία λειτουργούν ως ενδεικτικά παραδείγματα μιας θεματολογίας ή ενός επιχειρήματος, γίνεται σαφής στον αναγνώστη η διαδικασία της ανάλυσης και τεκμηριώνονται τα ευρήματα μιας ποιοτικής έρευνας. Ο τρόπος ενσωμάτωσης του λόγου των συμμετεχόντων στο κείμενο των

Αποτελεσμάτων ακολουθεί σε γενικές γραμμές την παράθεση μεγάλου κειμένου από δάνεια πηγή (βλ. Βιβλιογραφικές Παραπομπές στην ενότητα της Εισαγωγής).

Παρακάτω ακολουθούν τρία παραδείγματα παράθεσης ποιοτικών δεδομένων στην ενότητα των Αποτελεσμάτων. Στο πρώτο παράδειγμα παρατίθεται απόσπασμα από το διάλογο του ερευνητή με συμμετέχοντα κατά τη διάρκεια συνέντευξης, το οποίο επικυρώνει μια διαπίστωση που κάνει ο ερευνητής.

Οι συμμετέχοντες μίλησαν για τη σημασία της γνώσης της ελληνικής γλώσσας στην επαφή τους με δομές παροχής υγείας. Ενδεικτικό είναι το παρακάτω απόσπασμα:

Απόσπασμα 1

E: Είχες ευκολία στο να μιλήσεις με το προσωπικό;

A: Δεν είχα μιλήσει εγώ, μίλησαν για μένα οι φίλοι μου,

E: Μίλησαν για σένα γιατί δεν μπορούσες να μιλήσεις καλά ελληνικά ή γιατί ήσουν χτυπημένος;

A: Και τα δύο. Τα παιδιά εκείνα έχουν χρόνια στην Ελλάδα και ξέρουν καλύτερα από μένα ελληνικά.

(Συνέντευξη 3, άνδρας, λιβυκής καταγωγής, 2 χρόνια παραμονής στην Ελλάδα)

Στην επόμενη περίπτωση παρατίθεται εκτενές απόσπασμα από τον λόγο του συμμετέχοντα, το οποίο θα σχολιάσει στη συνέχεια ο συγγραφέας:

Συνήθως για μένα οι ομοφυλόφιλοι άντρες είναι λίγο, όχι πνευματικά διευρυμένοι, μου ακούγεται υπερβολικό, είναι πιο ανοιχτοί σε κάποια πράγματα, πιο ανεκτικοί και περισσότερο εκφραστικοί. Οι ετεροφυλόφιλοι έχουν ενδοβάλει συνήθως, όχι όλοι αλλά αρκετοί για μένα, το στερεότυπο του ότι είμαι αρσενικό, είμαι άντρας οπότε πρέπει να είμαι αρρενωπός. Άνδρας σημαίνει δεν εκφράζομαι πολύ, άντρας σημαίνει προσανατολισμός στο καθήκον, άντρας σημαίνει πρωτοβουλία, εγώ αποφασίζω, καταλαβαίνεις. (Δημήτρης, 22)

Σε μια παραλλαγή του παραπάνω, ο συγγραφέας θα μπορούσε να επιλέξει ένα σύντομο απόσπασμα για να το ενσωματώσει στη διαπίστωσή του:

Ορισμένοι συμμετέχοντες εξέφρασαν την άποψη ότι οι ομοφυλόφιλοι άντρες «είναι πιο ανοιχτοί σε κάποια πράγματα, πιο ανεκτικοί και περισσότερο εκφραστικοί» (Δημήτρης, 22).

Η διάρθρωση των αποτελεσμάτων μιας ποιοτικής έρευνας οργανώνεται θεματικά ή χρονολογικά. Η παρουσίαση γίνεται με προσωπικό, αναστοχαστικό ύφος, ενώ δίνονται αναλυτικές πληροφορίες για το είδος της ποιοτικής ανάλυσης και τη διαδικασία επεξεργασίας του υλικού.

Συζήτηση

Και αυτή η ενότητα της πτυχιακής εργασίας, όπως και οι δύο προηγούμενες, ξεκινάει από νέα σελίδα με τη λέξη «Συζήτηση» κεντραρισμένη και με έντονα γράμματα. Μέχρι αυτό το σημείο, η εργασία έχει θέσει το πρόβλημα (Εισαγωγή), έχει εκθέσει τον τρόπο με τον οποίο συλλέχτηκαν τα δεδομένα (Μέθοδος) και έχει δώσει την απάντηση στο πρόβλημα με βάση τα δεδομένα (Αποτελέσματα). Η Συζήτηση ακολουθεί για να επεξηγήσει τη σημασία των αποτελεσμάτων.

Μια πρώτη θεώρηση είναι το αν τα αποτελέσματα στηρίζουν ή όχι την αρχική υπόθεση, δηλαδή τις προ-πειραματικές προβλέψεις του ερευνητή. Το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι: τα αποτελέσματα στηρίζουν την υπόθεση; Τις περισσότερες φορές η ερώτηση αυτή μπορεί να απαντηθεί. Αλλά υπάρχουν και φορές που τα αποτελέσματα είναι τόσο αμφίσημα, ώστε στην τελική θεώρησή τους να μην είναι δυνατό να ληφθεί, με κάποιο βαθμό βεβαιότητας, μια απόφαση όσον αφορά αυτό το ερώτημα. Αυτό μπορεί να συμβεί λόγω του ερευνητικού σχεδιασμού ή ακόμη και λόγω εξωγενών παραγόντων. Στην περίπτωση αυτή, η απάντηση πρέπει να είναι «ίσως», εφόσον οι περιστάσεις δεν επιτρέπουν μια πιο οριστική απάντηση.

Όποια και να είναι η απάντηση στην παραπάνω ερώτηση, θα πρέπει να συμπεριληφθεί στο δοκίμιο και να επεξηγηθεί πλήρως. Δηλαδή, τα δεδομένα της έρευνας δεν πρέπει ποτέ να αποκρύπτονται. Δεδομένα που συλλέγονται ακόμα και από τον πιο άπειρο ερευνητή δεν πρέπει να θεωρούνται ποτέ ανάξια λόγου εκ πεποιθήσεως. Αν, για παράδειγμα, τα αποτελέσματα από μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε από φοιτητές αντιτίθενται προς τα «αναμενόμενα», πρέπει να εκτιμηθούν και να συζητηθούν οι πηγές και το μέγεθος των σφαλμάτων. Για αυτό, όταν οι φοιτητές αναπαράγουν μια έρευνα, χρειάζεται να εξετάζονται οι ομοιότητες και οι διαφορές ανάμεσα στην εργασία των φοιτητών και σε αυτή των άλλων συγγραφέων.

Η Συζήτηση είναι επίσης ο χώρος όπου εκτιμάται η πιθανή σχέση και σημασία των αποτελεσμάτων σε σύγκριση με τις εκφραζόμενες απόψεις άλλων συγγραφέων (ιδιαίτερα σε σχέση με τα ευρήματα που έχουν παρουσιαστεί στην Εισαγωγή της εργασίας) και όπου, επιπλέον, αναφέρονται τα όποια συμπεράσματα που κατά τη γνώμη του συγγραφέα μπορούν να εξαχθούν από τη μελέτη του. Προηγουμένως έχει απαντηθεί το ερώτημα: «ποια είναι τα ευρήματα». Τώρα, σε αυτή την ενότητα, επιχειρείται να υποδειχθεί η σημασία των ευρημάτων. Αν υπάρχουν κάποιες επιφυλάξεις ως προς τα συμπεράσματα αλλά και ως προς τους περιορισμούς της έρευνας (σχεδιαστικούς, διαδικαστικούς, κ.ά.), αυτές πρέπει να αναφερθούν συγκεκριμένα, χωρίς όμως να γίνεται προσπάθεια να προβλεφθεί κάθε κριτική που μπορεί να γίνει στην έρευνα από τους αναγνώστες της.

Ένα τελευταίο σημείο που συχνά ανακύπτει στη συζήτηση αφορά τους περιορισμούς και τις προοπτικές που δημιουργεί η παρούσα εργασία για μελλοντική εργασία ή/και βελτίωση των τεχνικών. Οι προτάσεις όμως που κάνει ο συγγραφέας για περαιτέρω έρευνα θα πρέπει να είναι συγκεκριμένες και όχι γενικές και αόριστες.

Βιβλιογραφία

Η βιβλιογραφία ξεκινάει σε καινούρια σελίδα, με την ένδειξη «Βιβλιογραφία» σε μορφοποίηση τίτλου πρώτου επιπέδου (στοίχιση στο κέντρο, έντονα στοιχεία). Όλες οι δημοσιεύσεις που παρατίθενται στο τμήμα αυτό τοποθετούνται σε απόλυτη αλφαβητική σειρά, ανάλογα με το επίθετο του πρώτου συγγραφέα, με βάση την εξής ακολουθία (δεν διαχωρίζονται οι ελληνικές από τις ξένες βιβλιογραφικές αναφορές):

Aa	Aa	Hη	--	Nv	Nn	Yυ	Uu
Bβ	Bb	--	Hh	Ξξ	--	--	Vv
Γγ	Cc	Θθ	--	Oo	Oo	--	Ww
Δδ	Dd	Iι	Ii	Ππ	Pp	Φφ	--
Eε	Ee	--	Jj	--	Qq	Xχ	Xx
--	Ff	Kκ	Kk	Pρ	Rr	Ψψ	--
Zζ	--	Λλ	Ll	Σσ	Ss	Ωω	--
--	Gg	Mμ	Mm	Tτ	Tt	--	Yy
						--	Zz

Το διάστημα μεταξύ των αράδων είναι διπλό και υπάρχει εσοχή σε όλες τις αράδες κάθε δημοσίευσης εκτός από την πρώτη αράδα (στο ίδιο σημείο με την εσοχή της παραγράφου στο κείμενο).

Στην περίπτωση που περιλαμβάνονται περισσότερες δημοσιεύσεις του ίδιου συγγραφέα, τοποθετείται πρώτη η χρονικά προγενέστερη. Επίσης, όταν περιλαμβάνονται αρκετές εργασίες του ίδιου συγγραφέα, προηγούνται αυτές στις οποίες ήταν ο μοναδικός συγγραφέας και ακολουθούν αυτές στις οποίες ήταν ο πρώτος από μια σειρά συγγραφέων. Στην περίπτωση που υπάρχουν περισσότερες από μία δημοσιεύσεις του ίδιου συγγραφέα με το ίδιο έτος δημοσίευσης, διαφοροποιούνται με τη χρήση του α, β, γ, κ.ο.κ., μετά ακριβώς

από το έτος δημοσίευσης. Τέλος, αν δεν υπάρχει συγγραφέας, ο τίτλος μετακινείται στη αρχή και η εγγραφή γίνεται αλφαβητικά σύμφωνα με τον πρώτο σημαντικό όρο του τίτλου.

Οι δημοσιεύσεις είναι διαφόρων ειδών (βιβλία, άρθρα, κεφάλαια σε επιμελημένους τόμους, ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις, κλπ.) και ακολουθείται ιδιαίτερος τρόπος μορφοποίησης για την καθεμία:

Βιβλίο

Επίθετο συγγραφέα και αρχικά του ονόματός του. Έτος δημοσίευσης σε παρένθεση και ακολουθεί τελεία. Τίτλος του βιβλίου με πλάγια γράμματα και ακολουθεί τελεία.

Εκδοτικός οίκος.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στον τίτλο του βιβλίου εμφανίζονται με κεφαλαία γράμματα μόνο το πρώτο γράμμα της πρώτης λέξης, το πρώτο γράμμα της πρώτης λέξης που ακολουθεί άνω και κάτω τελεία και τα αρχικά των ονομάτων που πιθανόν περιέχονται στον τίτλο. Επίσης, μετά από τον τίτλο και μέσα σε παρένθεση εμφανίζεται ο αριθμός έκδοσης του βιβλίου (3η έκδ.) ή ο τόμος (αν πρόκειται για πολύτομο έργο), ώστε να διευκολύνεται ο αναγνώστης στην ανεύρεση του βιβλίου που χρησιμοποίησε ο συγγραφέας.

Παραδείγματα:

Ιωάννου, Ι. Κ. (1997). *Κατάθλιψη* (2η έκδ.). Ψυχολογικές Εκδόσεις.

Jackson, L. M. (2019). *The psychology of prejudice: From attitudes to social action* (2nd ed.). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000168-000>

Αν πρόκειται για επιμελημένο τόμο:

Torino, G. C., Rivera, D. P., Capodilupo, C. M., Nadal, K. L., & Sue, D. W. (Eds.).

(2019). *Microaggression theory: Influence and implications*. John Wiley & Sons.

Άλλα είδη βιβλίων, όπως το DSM-V, ή δημοσιευμένα τεστ:

Wechsler, D. (1997). *Wechsler Adult Intelligence Scale* (3rd ed.). The Psychological Corporation.

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>

Άρθρο σε Επιστημονικό Περιοδικό

Επίθετο συγγραφέα και αρχικά του ονόματός του. Έτος δημοσίευσης σε παρένθεση και ακολουθεί τελεία. Τίτλος του άρθρου. Τίτλος του περιοδικού με πλάγια γράμματα (ακολουθεί κόμμα), αριθμός τόμου με πλάγια γράμματα (ακολουθεί κόμμα), σελίδες (ακολουθεί τελεία). Ψηφιακό Αναγνωριστικό Αντικειμένου (Digital Object Identifier-DOI, όταν είναι διαθέσιμο).

Σημειώνεται ότι όταν, και μόνο όταν, κάθε τεύχος του περιοδικού ξεκινάει από τη σελίδα 1, παρατίθεται ο αριθμός του τεύχους σε παρένθεση αμέσως μετά από τον αριθμό του τόμου.

Παραδείγματα:

Ιωάννου, Ι. Κ., & Παπαδόπουλος, Λ. Μ. (1997). Κατάθλιψη. *Ψυχολογία*, 5(2), 101–123.

Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C., & Yelinek, J. (2019). Emotions in storybooks: A comparison of storybooks that represent ethnic and racial groups in the United States. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(3), 207–217.

<https://doi.org/10.1037/ppm0000185>

Σε περίπτωση που οι συγγραφείς είναι περισσότεροι από είκοσι, παραθέστε τα πρώτα δεκαεννέα ονόματα και το τελευταίο όνομα διαχωρίζοντάς το από τα προηγούμενα με την ένδειξη “. . .”. όπως φαίνεται στο παράδειγμα:

Kalnay, E., Kanamitsu, M., Kistler, R., Collins, W., Deaven, D., Gandin, L., Iredell, M., Saha, S., White, G., Woollen, J., Zhu, Y., Chelliah, M., Ebisuzaki, W., Higgins, W., Janowiak, J., Mo, K. C., Ropelewski, C., Wang, J., Leetmaa, A., . . . Joseph, D. (1996). The NCEP/NCAR 40-year reanalysis project. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 77(3), 437–471. <http://doi.org/fg6rf9>

Κεφάλαιο σε Τόμο

Επίθετο συγγραφέα του κεφαλαίου και αρχικά του ονόματός του. Έτος δημοσίευσης σε παρένθεση και ακολουθεί τελεία. Τίτλος του κεφαλαίου (ακολουθεί τελεία). Στοιχεία του επιμελητή του τόμου (τα αρχικά προηγούνται του επιθέτου και ακολουθεί κόμμα). Σε παρένθεση η συντομογραφία για την επιμέλεια (Επιμ.) και ακολουθεί κόμμα. Τίτλος του τόμου με πλάγια γράμματα. Σε παρένθεση ο αριθμός των σελίδων που καλύπτει το κεφάλαιο (ακολουθεί τελεία). Εκδοτικός οίκος.

Παραδείγματα:

Ιωάννου, Ι. Κ. (1994). Κατάθλιψη. Στο Λ. Μ. Παπαδόπουλος & Σ. Ν. Μαρίνος (Επιμ.),

Ψυχοπαθολογία (σσ. 234–258). Ψυχιατρικές Εκδόσεις.

Dillard, J. P. (2020). Currents in the study of persuasion. In M. B. Oliver, A. A. Raney, & J.

Bryant (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (4th ed., pp. 115–129).

Routledge.

Έγγραφο από το Educational Resources Information Center (ERIC)

Jacobs, G. M., Teh, J., & Spencer, L. (2019). *A proposal for facilitating more cooperation in*

competitive sports (ED573929). ERIC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED573929.pdf>

Πρακτικά Συνεδρίων και Συμποσίων

Δημοσιευμένα:

Protopapas, A., Varlokosta, S., Economou, A., & Kakavoulia, M. (2006). Towards empirical

dimensions for the classification of aphasic performance. In A. Botinis (Ed.),

Proceedings of ISCA Tutorial and Research Workshops on Experimental Linguistics

(pp. 205-208).

Duckworth, A. L., Quirk, A., Gallop, R., Hoyle, R. H., Kelly, D. R., & Matthews, M. D.

(2019). Cognitive and noncognitive predictors of success. *Proceedings of the National*

Academy of Sciences, USA, 116(47), 23499-23504.

<https://doi.org/10.1073/pnas.1910510116>

Μη δημοσιευμένα:

Pavlou, V., & Roussos, P. (2006, September 13-16). *Building a theoretical model for understanding factors that support or prevent teachers from using ICT in their classrooms* [Conference presentation]. European Conference on Educational Research, Geneva, Switzerland.

Πληροφορίες από τον Παγκόσμιο Ιστό Πληροφοριών (WWW)

Προκειμένου να παραπέμψουμε σε ένα δικτυακό τόπο (και όχι σε ένα συγκεκριμένο έγγραφο) είναι αρκετή η ηλεκτρονική διεύθυνση του τόπου στο κείμενο. Π.χ.:

Το Kidspsych είναι ένας εξαιρετικός δικτυακός τόπος για παιδιά

(<http://www.kidspych.org>).

Τα διάφορα έγγραφα που βρίσκονται στο διαδίκτυο έχουν πολλά από τα χαρακτηριστικά μιας κλασικής δημοσίευσης, τα οποία και πρέπει να παρατίθενται. Για παράδειγμα:

Dewey, R. (1996). *APA publication manual crib sheet*. Retrieved from

<http://www.GaSoU.edu/psychweb/tipsheet/apacrib.htm>

U.S. Census Bureau. (n.d.). *U.S. and world population clock*. U.S. Department of Commerce.

Retrieved January 9, 2020, from <https://www.census.gov/popclock/>

Giovanetti, F. (2019, November 16). *Why we are so obsessed with personality types*.

Medium. <https://medium.com/the-business-of-wellness/why-we-are-so-obsessed-with-personality-types-577450f9ace9>

Όταν πρόκειται για ελληνόφωνη πηγή, η φράση Retrieved from αποδίδεται ως «Ανακτήθηκε από».

Προσωπική Επικοινωνία

Η προσωπική επικοινωνία μπορεί να έχει τη μορφή σημειώσεων, επιστολών, διαλέξεων, συνεντεύξεων, τηλεφωνικής ή ηλεκτρονικής επικοινωνίας κ.ο.κ. Αυτές οι πηγές δεν επιδέχονται επαλήθευση ούτε είναι δυνατόν στον αναγνώστη να αναζητήσει τα δεδομένα τους και δεν περιέχονται στη Βιβλιογραφία. Παραπομπή σε αυτές γίνεται μόνο στο κείμενο. Σε αυτή την περίπτωση δίνουμε τα αρχικά και το επίθετο του επιστήμονα καθώς και την ακριβή ημερομηνία επικοινωνίας. Για παράδειγμα:

Ο Ι. Κ. Ιωάννου (προφορική επικοινωνία, 7 Απριλίου 1999) υποστηρίζει...

Αντί Επιλόγου

Είναι μάλλον προφανές ότι η πτυχιακή εργασία δεν γράφεται με τη σειρά που αναφέρθηκαν τα τμήματά της στον οδηγό αυτό. Ορισμένες ενότητες είναι ευκολότερο να γραφτούν από άλλες. Για παράδειγμα, η Μέθοδος είναι από τις ευκολότερες ενότητες επειδή είναι περιγραφική σε παρατακτικό λόγο. Επίσης, η συγγραφή της Εισαγωγής μπορεί να γίνει νωρίς στην όλη διαδικασία. Το πιο απαιτητικό μέρος του δοκιμίου είναι η Συζήτηση, επειδή απαιτεί βαθιά κατανόηση των συμπερασμάτων της έρευνας και των συνεπειών τους και κριτική θεώρησή τους από πολλές σκοπιές. Όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, η ενότητα που συνιστάται να γράφεται τελευταία είναι η Περίληψη.

Αφού ολοκληρωθεί η συγγραφή του δοκιμίου της πτυχιακής εργασίας, παραδίδεται σε ηλεκτρονική μορφή (ως επισυναπτόμενο έγγραφο μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) στην επόπτρια/στον επόπτη και στο μέλος της Εξεταστικής Επιτροπής. Με τον ίδιο τρόπο αποστέλλεται στη Γραμματεία μετά την ολοκλήρωση της προφορικής εξέτασης, σύμφωνα με όσα προβλέπει ο Εσωτερικός Κανονισμός Πτυχιακής Εργασίας. Τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής ενδέχεται να ζητήσουν επίσης το δοκίμιο σε έντυπη μορφή. Σε αυτή την περίπτωση, το αρχείο εκτυπώνεται σε λευκές σελίδες μεγέθους A4 (χρησιμοποιούμε μόνο τη μία πλευρά της σελίδας, αν και η εκτύπωση διπλής όψης είναι αποδεκτή για λόγους οικονομίας) και η πτυχιακή εργασία βιβλιοδετείται με τη μέθοδο της θερμοκόλλησης. Για το σκοπό αυτό είναι σκόπιμο να προβλεφθεί επιπλέον περιθώριο βιβλιοδεσίας 0,63 εκ. (απαιτείται προσοχή επειδή η προσθήκη επιπλέον περιθωρίου είναι πιθανό ότι θα επιφέρει αλλαγές στη σελιδοποίηση, επομένως θα απαιτηθούν οι ανάλογες προσαρμογές).

Τέλος, μια συμβουλή που πρέπει να λαμβάνετε σοβαρά υπ' όψιν είναι να διατηρείτε εφεδρικά αντίγραφα της πτυχιακής εργασίας σας, τόσο κατά τη διάρκεια της συγγραφής όσο και μετά την ολοκλήρωσή της.

Παράρτημα

Στάσεις των Ελλήνων Φοιτητών απέναντι στους Μετανάστες

Κωνσταντίνα Μιχαλίδη (Α.Μ.: 1567200700079)

Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΨΧ119-ΨΧ120: Πτυχιακή Εργασία

Επόπτης: Αναπλ. Καθηγητής Βασίλης Παυλόπουλος

Σεπτέμβριος 2012

Εξέταση

Σημείωμα Συγγραφέα

Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται η διάσταση των κοινωνικών αξιών «ατομικισμός–συλλογικότητα» σε φοιτητές που προέρχονται από δύο διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, την Ελλάδα και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Με βάση την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, αναμενόταν ότι οι Αμερικανοί φοιτητές θα υιοθετούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις ατομικιστικές αξίες, ενώ οι Έλληνες θα υπερέχουν στη συλλογικότητα. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 698 φοιτητές, 348 από την Ελλάδα και 350 από τις ΗΠΑ. Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκε η Κλίμακα Ατομικισμού–Συλλογικότητας (Triandis & Gelfand, 1998), η οποία αξιολογεί τέσσερις διαστάσεις: Κάθετος Ατομικισμός, Οριζόντιος Ατομικισμός, Κάθετη Συλλογικότητα και Οριζόντια Συλλογικότητα. Τα αποτελέσματα έδειξαν, σε αντίθεση προς την ερευνητική υπόθεση, ότι οι φοιτητές από την Ελλάδα σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία συγκριτικά με τους φοιτητές από τις ΗΠΑ στον Κάθετο Ατομικισμό. Βρέθηκε επίσης ότι οι άντρες, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις ΗΠΑ, τείνουν να υιοθετούν τον Κάθετο Ατομικισμό σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι οι γυναίκες. Τέλος, οι φοιτητές κοινωνικών επιστημών, ανεξαρτήτως χώρας, ανέφεραν χαμηλότερο Ατομικισμό και υψηλότερη Συλλογικότητα από τους φοιτητές θετικών επιστημών. Τα ευρήματα συζητούνται σε συνάρτηση με την πρόσφατη βιβλιογραφία για τη μεταβολή των αξιών στην Ελλάδα.

Λέξεις-κλειδιά: αξίες, ατομικισμός, συλλογικότητα, διαπολιτισμική έρευνα

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν 196 μαθητές που φοιτούσαν στη Στ' Δημοτικού (43,4%, $n = 85$) και στη Γ' Γυμνασίου (56,6%, $n = 111$) πέντε δημοσίων σχολείων της Αττικής. [...] Η δειγματοληψία ήταν συμπτωματική, με τους ανάλογους περιορισμούς που αυτό συνεπάγεται στη γενίκευση των ευρημάτων. [...]

Μέσα Συλλογής των Δεδομένων

Πεποιθήσεις Δικαιοσύνης

Χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα του Maes (1998) για την Πίστη στην Ενυπάρχουσα και στην Απώτερη Δικαιοσύνη, η οποία προσαρμόστηκε στην ελληνική γλώσσα με τη μέθοδο της αντίστροφης μετάφρασης. Οι τέσσερις προτάσεις της Πίστης στην Απώτερη Δικαιοσύνη ($\alpha = 0,86$) αντικατοπτρίζουν την προσδοκία ότι κάποια στιγμή στο μέλλον κάθε αδικία θα επανορθωθεί και το άτομο θα λάβει την αρμόζουσα ανταμοιβή (π.χ. «Ακόμα και μέσα στη χειρότερη δυστυχία, κανείς δεν πρέπει να χάνει την πίστη του ότι η δικαιοσύνη θα κυριαρχήσει»). Οι πέντε προτάσεις της Πίστης στην Ενυπάρχουσα Δικαιοσύνη ($\alpha = 0,83$) εξηγούν την ύπαρξη της δυστυχίας με βάση προηγούμενα λάθη, αμαρτίες ή άλλες κατακριτέες πράξεις του θύματος (π.χ. «Σχεδόν κανένας δεν αρρωσταίνει σοβαρά χωρίς να το αξίζει.»).

[...]

Διαδικασία

Η διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων διαρκούσε περίπου μισή ώρα. Η συμμετοχή ήταν εθελοντική. Η χορήγηση των ερωτηματολογίων έγινε ομαδικά, στις αίθουσες διδασκαλίας, αφού διασφαλίστηκε η άδεια του Διευθυντή του σχολείου. Οι γονείς ενημερώθηκαν με επιστολή και έδωσαν γραπτή συναίνεση για τη συμμετοχή των παιδιών τους στην έρευνα.

Αποτελέσματα

Πραγματοποιήθηκε μια σειρά από αναλύσεις διακύμανσης 2 (φύλο) X 2 (τάξη φοίτησης) με εξαρτημένες μεταβλητές τις κλίμακες του Ερωτηματολογίου για τα Δικαιώματα των Παιδιών. Στον Πίνακα 5 συνοψίζονται τα αποτελέσματα για τη στατιστική επίδραση του φύλου.

Πίνακας 5

Μέσοι Όροι και Τυπικές Αποκλίσεις των Κλιμάκων του Ερωτηματολογίου για τα Δικαιώματα των Παιδιών ως προς το Φύλο

Ερωτηματολόγιο για τα	Φύλο				F
	Αγόρια (n = 94)		Κορίτσια (n = 98)		
Δικαιώματα των Παιδιών	M	SD	M	SD	
Αναγνώριση	7,78	0,16	8,38	0,16	7,82**
Διεκδίκηση	6,83	0,21	7,50	0,22	5,61*
Αποδοχή ευθύνης	2,06	0,17	1,74	0,17	1,75

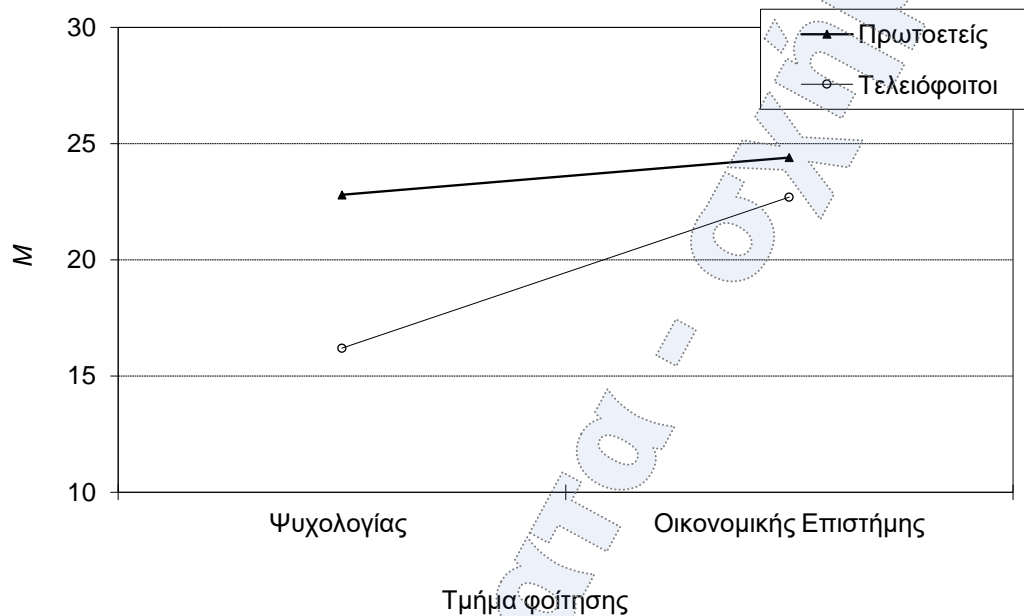
Σημείωση. Υψηλότερη βαθμολογία δηλώνει μεγαλύτερη Αναγνώριση, Διεκδίκηση και Αποδοχής Ευθύνης.

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Όπως έδειξε η ανάλυση διακύμανσης, το φύλο διαφοροποίησε σημαντικά την Αναγνώριση των δικαιωμάτων και τη Διεκδίκηση. Τα κορίτσια σημείωσαν σημαντικά υψηλότερο μέσο όρο Αναγνώρισης των δικαιωμάτων του ήρωα των ιστοριών από ό,τι τα αγόρια, $F(1, 191) = 7,82$, $p = 0,006$, $\eta^2 = 0,04$. Επιπλέον, τα κορίτσια σημείωσαν σημαντικά υψηλότερο μέσο όρο Διεκδίκησης των δικαιωμάτων από ό,τι τα αγόρια, $F(1, 191) = 5,61$, $p < 0,019$, $\eta^2 = 0,03$. Το φύλο των παιδιών δεν διαφοροποίησε τη μη διεκδίκηση του ήρωα των ιστοριών λόγω Αποδοχής Ευθύνης.

Σχήμα 1

Αλληλεπίδραση του Τμήματος Φοίτησης και του Έτους Σπουδών στον Παράγοντα Κοινωνική Διάκριση του Ερωτηματολογίου για τις Στάσεις Απέναντι στην Ψυχική Ασθένεια

Σύμφωνα με το αποτέλεσμα της ανάλυσης διακύμανσης, η αλληλεπίδραση του Τμήματος φοίτησης και του έτους σπουδών πάνω στους μέσους όρους του παράγοντα Κοινωνική Διάκριση του ερωτηματολογίου για τις στάσεις απέναντι στην ψυχική ασθένεια ήταν στατιστικώς σημαντική. Όπως φαίνεται στο Σχήμα 1, οι τελειόφοιτοι φοιτητές του Τμήματος Ψυχολογίας ($M = 16,2$) σημείωσαν χαμηλότερη βαθμολογία στον παράγοντα αυτόν, τόσο από τους πρωτοετείς συμφοιτητές τους ($M = 22,8$), όσο και από τους φοιτητές του Τμήματος Οικονομικής Επιστήμης, πρωτοετείς ($M = 24,4$) και τελειόφοιτους ($M = 22,7$), $F(1, 183) = 4,56, p = 0,028, \eta^2 = 0,08$. Δηλαδή, οι τελειόφοιτοι φοιτητές Ψυχολογίας ανέφεραν σε μικρότερο βαθμό από τις υπόλοιπες συγκρινόμενες ομάδες ότι η ψυχική ασθένεια αποτελεί κριτήριο κοινωνικής διάκρισης.

Βιβλιογραφία

Hafer, C. L., Bègue, L., Choma, B. L., & Dempsey, J. L. (2005). Belief in a just world and commitment to long-term deserved outcomes. *Social Justice Research, 18*(3), 429–444. <https://doi.org/10.1007/s11211-005-8569-3>

άρθρο σε επιστημονικό περιοδικό με Ψηφιακό Αναγνωριστικό Αντικειμένου (DOI)

Καπετάνιου, Α. (2001). *Αντιλήψεις των Ελλήνων μαθητών σχετικά με τα δικαιώματά τους στο σπίτι και στο σχολείο* [Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία]. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

αδημοσίευτη διπλωματική εργασία

Κιντή, Β. (2005). Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εκπαίδευση: Η σχέση τους με την ανθρώπινη φύση. Στο Μ. Δραγώνα (Επιμ.), *Για μια φιλοσοφική παιδεία ανθρώπων δικαιωμάτων* (σσ. 152–163). Ελληνικά Γράμματα.

κεφάλαιο σε αυτοτελή τόμο με επιμελητή

Κωνσταντοπούλου, Β. (2020, 25 Φεβρουαρίου). *Για το ζήτημα της πολιτισμικής μεροληψίας στη σύγχρονη Ψυχολογία*. Social Policy. Ανακτήθηκε από <https://socialpolicy.gr/2020/02/για-το-ζήτημα-της-πολιτισμικής-μεροληψ.html>

Διαδικτυακή πηγή

αυτοτελής τόμος

Μέλλον, Ρ. (2010). *Κλινική ψυχομετρία*. Πεδίο.

Παπαστυλιανού, Α. (Επιμ.). (2012). *Διαπολιτισμικές διαδρομές: Παλιννόστηση και ψυχολογική προσαρμογή*. Gutenberg.

αυτοτελής τόμος με επιμελητή

Psychologize. (n.d.). *Collins English Dictionary*. Retrieved October 14, 2020, from

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/psychologize>

Λήμμα σε ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια

Σωτηροπούλου, Ι., Χριστοπούλου, Α., & Παυλόπουλος, Β. (2009, 14–17 Μαΐου). *Η διεργασία αποχωρισμού-εξατομίκευσης των νέων ενηλίκων και η συσχέτισή της με την ψυχική υγεία: Μια διαπολιτισμική προσέγγιση* [Προφορική ανακοίνωση]. 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας, Βόλος.

προφορική ανακοίνωση σε συνέδριο

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.

κεφάλαιο σε αυτοτελή τόμο με επιμελητή